

پاڻي تورڪستان

تورڪستان ملي استقلال فكريگه خدمت ايتوڃي آيلقي مجموعه
باش محري: چوقاي اوغلي مصطفي

سار 3-4

فيبرال - مارت 1930

بل 2

بو ساندا:

سياسي بولم:

- 1 - تورڪستان ليله ر باشلاريني ايگمه گه نلهر
- 2 - باسماچيلىق توغريسيدة
- 3 - پاختا اطرافيدة كورهش
- 4 - هندستان ده
- 5 - «قزيبيل تاشكينتلى افنديله ر»
- 6 - آق روس، قزيبيل روس باري بر روس
- 7 - بولشيويكلهر «تاريخ» نى قانداى بازارلار؟

جاناي

۰۳

تورڪستان استلالچيسى

۰۴ ن

بايسينقار

مصطفي
چوقاي اوغلي

ايرته م

ماغجان جوماباي اوغلي دن

بر مجاهد

كتايبات: «حزن الملل بخارا»

ادبي بولم: آيسداغى باوريمما

مرثيه

تورڪستان خبرله رى.

تبريكلهر.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى

www.evlal.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

پاڻي تورڪستان

تورڪستان ملي استقلال فڪريگه خدمت ايتوڃي آيلقو مجموعه
باش محوري: چوقاي اوغلي مصطفي

يل 2 | فيبرال - مارٽ 1930 | سامه 3-4

تورڪستان ليله ر باشلاريني ايگمه گه نلهر

بزنگ تورڪستاني تيكشوروب كيلگهن ليندسهي خوبسن اسملي
آمريقالى بر ژورناليسٽ تاثراتي حقيده «پارى-ميدى» نام پارس
غازيتاسيدا ياقيندا (14 فيبرالده) كيچيك بر مقاله تارقاندى . بو
ژورناليسٽ مقاله سيگه «ساويتلار تورڪستاني قزبل ديوار بلهن
قورشاغانلار» سرلوحه سيني قزيفان .

چيت يازوچيلارينگ تورڪستان حقيده گي تاثراتي ، بزگه كوبگنه
مرتبه او قوش توغرى كيلدى . بوله رنگ كوبي ، موسقوا حكومتينگ
دعوتى بويونجه يورتمزگه بارغان چيت اولكه لهرنگ قومونيسٽلهرى
ايديله ر . خلقمزننگ تيليني وه عادتني بيمه گهن بو ساويت قوناقلارى ،
موسقوا بولشيويكله رى هم اوله رنگ ياللانغان آگه نلهرى آغزبدان
ايشيتديكله رى يالغان ياشيق سوزله ريني بوتون دنيا گه تارقانديلار .
انگليز ، فرانسوز ، ايتاليان ، پولشا حتى آمريقا قومونيسٽلهرى ساويت

حكومتى حسابىگە تور كستانگە بارار ايدىلەر ، « تور كستانلىلەر آوروپالى
 وه آمرىقالى اورتاقلار يىغە « پرولەتار دوستلىقى » بىلگىسى اولاراق
 ايپەكلەر بلەن تىكىلگەن توپىيى وه چاپانلار ساوغە بىرەر ، قوناقلاردا
 بو ساوغەلارنى كىيىب ساويت اوتوموبىللەر يىدە كىزەردىلەر ؛ روس
 بولشويوكلەرنىڭ اولەرگە آڭلاشماغان روس تىلىدە سويلەدىكلەرى
 نطقلەرنى تىكلەردىلەر وه يورتلەرگە قايتوب كىلگەچ « ساويت
 ادارەسى آستىدا تور كستانلىلەرنىڭ كوز قاماشارلق ترقىلەرىدەن »
 حكايلەر سويلەر ايدىلەر ...

برائىتالىان قومونىستى ، اوز خلقىنى فاشىستلاردان قوتقاراش اوچون ،
 اورنبورخ شەھرىدە كى بىزنىڭ قازاقلاردان يار دەم اوتىنگەن ايدى .

انگلتزە وه آمرىقا قومونىستلەرى دە يورتلەرىدە كى ايمپىريالىستلار -
 رىدان قوتولىشىدا بىزنىڭ اوزىكلەردەن يار دەم سورەنلەر ايدى .

قازاقلار دە ، اوزىكلەردە « ايتالىان ، انگلىز وه آمرىقا پرولەتار -
 لەرنىڭ چاقىرىشى بلەن ، دىنا ايمپىريالىستلار يىغە قارشو كورەشيشكە وه
 اولەرنى قوتقاريشغە وعدايتكەنلەر ايدى ... » يورتىز حقىدە كى موسقوا
 يالغانىنى ياللانغان آغزلار بو اصولدە وه يىسەر وه ياللانغان قىلملەر شو
 يولدا يازوب تارقاتار ايدىلەر ، ..

تور كستاندە ساويتلار حاكىتى اورناشقاندىن بويان بولشويوكلەرنىڭ
 سىستەماتىك يالغانلار يىغە ائدا تىماعان بىر ئىش بولدى اولاراق يالغوز شو
 آمرىقالى ژورناللىستى اوچرەتەمىز ؛ وه اونىڭ ماقالەسى دە « ساويتلار
 تور كستاننى قىزىل دىوار بلەن قورشاب آلغانلار » دىب آتالار .

خوبسەن ماقالەسىنىڭ يالغوز سرلوحەسى ، اوزى دا ، اونىڭ تور كستان -
 ندە بولوب تورگەن واقەلەرنى بو يالغان ساويت گوزلگى آرقالى كور -
 مەگەنلىگىنى كورسەتەدەر .

توبەندە لىندەسى خوبسەن ماقالەسىدەن بەضى پارچالارنى كوچرەمىز :

« تور كستان ، آسيا نىڭ مەركەزىدە بولوب روسلەر طرفىدەن - اوتكەن

عصرتک آخریده گینه ضبطه ایتلگه ندر... اولکده گی اوزبیک، ورگهن وه باشقا بیرلر هیچ بر وقت اوز ایسته کلر یجه روس بوبوتوروغینی قبول ایتمه گه نلر، ایدی ایسه اوله رنگ اوستیده ساده چه روسلر گینه ایچس، اوله رنگ ملی عنعنهلرینی پارچالام قدا بولغان روس بولشیویکلهری حکم سورمه کنده بولغانلیشینان، روسلر گه قارشو غضبلهری لون کوندهن کوچمه کده در...

«موسقوادان چیقوب اورته آسیاغه اوتکهچ اولکهنی چولغاب آغان حربی هوا (آماسفه را) نی کوروب حیرتده قلاسهن».

«هر بر بیرده عسکرلر. حتا تاشکینت تیمیر یول بیکه نی (استاسیونی) هم عسکرلر بلهن تولگهن. کوچهلرده وه هر بیرده عسکرلر. بیرلی خلق طرفیدهن هجوم بولیشیدان قورققانلقلاریدان بو عسکرلر بالغوز یورمه سدن 2، 3... توده حالندا یوره درلر».

«عسکرلرنگ بارچاسی روسیه ولایتلهریدهن کیلگهن روسلر در...»
 «سه مه رقه نده هم تاشکینتده بولغانی که بی هر بر بیرده عسکرلر. بو روس عسکرلهری موسقوا حکمرانلیغیغه قارشو هر وقت عصیانغه حاضر بولغان تورکستانلیلر اوستیده موسقوا حاکمیتی وه قانونینگ تایانچ وه کوچینی تشکیل ایتهدرلر».

«تورکستانلیلر، قومونست بوبوتوروغی آستیدا بولاتوروب هه لیکه چه باشلارینی ایگمه گه نلر...»

لینده سی حوسهن تک مقاله سیده گی بو برنیچه سطرلر بر قانچا صحیفه لک یازولار قدر قیمتلیدر. آمریقالی ژورنالیستنگ بو سطرلهری، بزنگ اوز مجموعه لهر یز بیتلهریده، هم آوروپا مطبوعاتندا یازغانلا. ریزنگ بارچاسینی تا کیدله گه نیدهن، قیمتی بیوگدر.

ياقیندا پاريسدا چوقای اوغلی مصطفی بيك تامانيدان او قولغان
 « ساويتلار اداره سی آستیدا تور كستان وضعیتي » ناملی بر معروضه ده
 « يورتيمزده ساويت حاکمیتی بالغوز روس سونگوله ری کرچی بله ننگنه
 ياشاب تورمه کده در ... » دييلگهن ايدي .

مه نه کوب اوزون چيکمه ديگي، حالدا آمريقا ژورناليستی ده بو
 سوزله رنی تا کيدله يدر ...

يورتيمز قورال کوچي بله ن ضبط ايتلگهن ايدي، شو قورال کوچي
 بله ن روسه گه باغلانغان حالدا توتيله در . خلقمز موسقوا عسکرله -
 رينگ سونگوله ري دن توزيلگهن « قزىل ديوار بله ن ههر تاماندا ن
 قورشاب آلغان » حالدا ياشاما قدا در .

آمرىقالی ليندسه ی حوبسه ن نگ : « تور كستان ، روس بويوتوروغى
 آستيفه اوز ايسته گيچه کيرمه گهن » و خلقمز حقيده : « قومونىست
 بويوتوروغى آستيدا بولا توروب بوگونگه چه باشيني ايگمه گهن . . . »
 ديگه نى بر حقيقتدر .

بزم موسقوا بويوتوروغينگ ههر بر تورلى شكيلده ن قونوليشمز
 اوچون كوره شه مز ، كوره شه كه مز وه كوره شه كه وظيفه مز در .
 بزنگ مى استقلال حقمز اعراض قابول ايتمه يدر گهن بر حقيقتدر .
 بالغوز حقنى بيليش گنه يتيشمه س ، اوز حقنى اوچون كوره شه
 بياشه كه هم تيوشدر .

كوره شه در گهن وه اوز حقوقى كوره شوب قازانادرغان وضعيته
 بوليش هم كيره ك .

ههر بر تور كستانلىنى اوز مى حقوقيمز اوچون كوره شگه چاقيريش ،
 ههر بر تور كستانلىنى بيلم وه قورال کوچي بله ن كوره شيشنى اورگه -
 نيشگه چاقيريش ، بزم بور حمزدر .

موسقواليلارنگ يورتيمزنى قورشاب آلغان « قزىل ديوارلهرينى »

تهولاد كوزوپ بوزيش ، بو بزم مقدس وظيفه مز در .

آمریقانینگ ، تورکستانلیلەر موسقوا بویوتوروغیغه قارشو قوز -
غالیشفه ههر وقت حاضر درلار ، دیب علاحدہ قیدقیلیشی یورتمزده گی
ملی نارتشونگ چیکسز ، کوچیگه شاهد در .

یانسون ، کوچلی نه لهنگه بلهن ملی قوتولیش اوتی !

باسماچیلیق توغر یسیدلا

«پاش تورکستان» ننگ اونگهن نومروسیده «یه کی فہرغانہ»
غازیتاسیدان «باسماچیلیق حرکتی» دیلگهن خبر کوچریلگهن وه
اورون یتیشمه گہ نلکدہن هیچ بر ایضاح بیریلہ گہن ایدی . ههر
حالدا بو مسئلہ نی آیدنلاتوب اوتیش لازم ایدی....

«باسماچی» سوزی یاخشی سوز ایمہس... اوریش وقتیدہ ههر
بر تامان قارشودہ گی دوشمان عسکرینی «تالاولچیلار تودہ سی» دیب
آناغانی کہ بی ، بولشیویکلہردہ «روس پرولہ نازیاتی دیکتاتوراسی»-
گہ قارشو چیقغان برنچی تورکستان اختلالچیلاریغا یوقاریداغی
«باسماچی» اسمینی بیردیلهر .

اختلال حرکتینگ برنچی دوریدہ قوزغالانچیلارننگ باشیدا
ایرگہش وه محمد امین بیک کہ بی حقیقتاً کیچمشدہ «باسماچی»
بولغان کشیلہرننگ تورگہ نلہریدہ توغری... فقط اوشال دوردہ
تورکستاندہ گی ساویت حکومتیگہ کیملہر باشلیق قیلار ایدیلهر؟
اوغریلقدان توتیلگهن فہودور قولیسوف قومیسارلار شوراسیننگ
رئیس ایدی . اورینبورغ آخرا نقاسی (چارلق دورینگ گیزی
سیاسی پولیس اداره سی) آگہ تہی پهرشین غہللہ دیکتاتوری ایدی .
ایرگہش «باسماچیلاری» غہ قارشو اوروش ایشلہرینی اداره ایتگهن
ساویت حریہ قومیساری پهر فیلیف ، وادیایہ فنگ باختا نازالاولچی

زاوودلاریداغی ایشچیلەر طرفیدن پیریلگن 70: میگ سومدان آشق آقچه نی اوز کیسه سیگه سالیب کیتگن بر اوغری آدام ایدی. عمومیتله تاشکینتده گی بولشیویک فرقه سی توغری میسگه کیلگه نده، او وقتگی تورکستان بولشیویکلرینک باشلفی ایوان تابولیننگ دیشیچه، فرقه تشکیلاتی پراواقاتورلار بلن توله ایدی. (1)

شرقه اوغریلار وه پراواقاتورلار «دینا آزادلفی انقلابی» یولباشچیسى بولا یلگه نده تورکستانده بونلارغه قارشى قوزغا- لانچیلارنگ باشلقلاریدان بعضیله رینگ «کیچمشده گی باسماچلیق» لاریدان سویلهب اوتوریشنگ اوزی هم آرتقچه بر نهرسه ایمه سمى؟ اونى هم آیت اوتش کیراک که، ایرگش وه محمد امین ییک که بی باسماچیلار، آخرده ساویت خدمتیده یوروب اولگه نله...

یامان اسمله رینگ وقت اوتیشی بلن عادى تحقیرلی مضالهرینی یوقاتوب اولکده گی ایگ حرمت وه تقدیس قیلنغان غروب وه فرقه لارغه آت بولوب قالغانلقلاریفه تاریخده مثاللار کوبدر. مثلا، انگلیز قونسروانورلار فرقه سینگ رسمی اسمی بولغان انگلیزچه «ویگ» سوزی ایسکیده «تویالانچی» حتی «تالانچی» معناسنی آگلاناردی. ایمدی ایسه «مملکتده یورگیزیلمه کده بولغان دولت نظامنی ساقلاش» معناسیگه آیلانغان «ویگ» سوزینگ ایلگهریگی معناسنی یلگن کشیلهر هم آز.

بزنگ «باسماچی» سوزیمز هم شو قاتارغه کیره در. اونگ ایسکیده گی یامان معناسی، موسقوا بولشیویکلهری قولی بلن آقزیلغان ایلیمنگ گناهسز قانی آرقاسیدا، یولوب کیتگه ندر.

(1) تابولیننگ 1918 نجی ییلده سویله گن وه 1926 نجی ییلده تکرارلانغان بو معلوماتی روسچه «زاپارتیو» مجموعه سینگ 1928 ییل (5) 1 نومروسیده وه روسچه «ایستبارت» مجموعه سینگ 1929 ییل 2 نجی نومروسیده نشر ایتلگن. تابولین نی بونگ اوچون جوا بگرلکگه تارتیش هیچ کیمنگ ایسبگه کیلمه گنی قید قیلیش کیره ک. ^{تولیمه ک تابولین} فرقه تشکیلاتی پراواقاتورلار بلن توله ایدی» دیشگه حقلی بولغان.

ایمدی بزده «باسماچی» سوژی «مجاهد» معناسنی آگلانادر...
 «باسماچی» سوژی اوستیده بو قیسقهچه ایضاحدان سوگره بچو-
 ۷۰مزننگ اوتگهن نومروسیده کیتردیگمز «باسماچلیق حرکتی»
 توغریسیده گی خبرگه اوتهمز.

شورالار اتقاقیده گی اولکه لهر ایچیده اختلال حرکتلهری
 هه لیگه چه توقتامانغان یالغوز بر اولکه بولسا، او ههم تورکستان درم
 بونگ ایکی توزلی سببی بار:

برنجیسی، یورتمیزی موسقوا بوپوتوروغیدان قوتقاریش او-
 چون کوره شگه اوندوچی ملی آڭ.

ایکنچی سبب، محلی شرائط بولوب بو، ساویتلارننگ یالغوز
 بزده، تورکستانده، یوریتگهن ملی سیاستلهرینگ مخصوص
 کورینیشیدر.

بزرگه، بو محلی شرائطننگ یوزه گه کیلیش مسئله سیننی آنچه
 اطرافلیچه تیکشیریش کیره که ههم ایمه س.

یالغوز پاختا سیاستی، «پیرلیله شدیریش» سیاستی، دینی تعقیبلهر،
 خاتونلار مسئله سیده بولشیویکلهر تامانیدان کورسه تیلگهن «صنفی
 بیزارلیق» (خولیکانلق) (1)، مکتب سیاستی (بو مکتب سیاستی
 تیجه سیده تورکستانلیله آقچه سیغه روس بالالاری اوقوتیلادر لار)
 ههمده حدیر علی، یادگار صادق، اسماعیل سعد وقاص وه باشقا
 تانیلغان تورکستان قومونستلهرینگ آیتیشلهریچه، روسلهرننگ تور-
 کستانگه مهاجرنلهریگه کیگ یول آچادرغان بیر سیاستی...نی
 کورسه تیش گنه یتیشه در. بولهرننگ بارچاسی بیرلکده، خلقمزده
 عمومیتله روسلقفه وه خصوصاً بولشیویکلهرگه قارشو دوشمانلق
 روحی یوزه گه چیقارادر.

(1) فرقه اعضالاری پهرنجی تاشلاغان خاتونلارغه کونینچه بوزولغان خاتون که بی
 قارارلار. («پراوڈا ووستوکا» 24 I. 30) بونگه «صنفی وه فرقه بیزارلیق»
 (خولیکانلق) دینشدهن باشقا توغری اسم یوق!

هەر نه قدر حدير على ، يادگار صادق وه اسماعيل سعد وقاص اوغلى لهرى پروتست بله ننگه كفايه له نوب ساويت حكومتينى ، توتنگه سياسى يوليني اوزگه رتوب ، تور كستان ليله رنگ مى طلبه لرى بله ن كيشيشگه چاقرسالاردا ، قزىل موسقواليلارنگ تور كستان مى منفعتيگه قارشى سياستلهرينگ بوتون آغر نتيجه له رينى اوز بيلكه سيده تاشما قدا بولغان وه «سوز سياستى» ده ن هيچ نهرسه كوتمه گن خلق كتله سى ايسه آچىق كوره شگه هه دائم حاضر در .

ساويت سياستينگ ضررلى تامانى فهرغانه كه بى تور كستانگ باختاچىلق ايك ترقى قىلفان قسيمده ، باشقا ييرلهر كه قاراغاندا ، يه نه آيدى نراق سيزيلمه كده در .

فهرغانه تور كستانگ صناعتده ايك آلدن تور گن قسى ، ديمه ك بولشويك نظريه سيچه بو بيرده ايك آگلى پروله تارلار صنفى بوليشى وه صنفى چريقنگ ايك توغرى اصولده كيتشى كيره ك ايدى . ايشده ايسه «صنفى چريقنگ بوزيليشى» باشقا ييرلهر كه كوره ، فهرغانه ده يه نه آيدى نراق كوريلمه كده در . فهرغانه ده (بز ايسكى تعريفنى قوللانامز) دائره (اوقروغ) فرقه قوميتاسى ، قوقان شهر شوراسى تارقا تيلمشر (1) فهرغانه نك اقتصادى جهته دن آيريلماس قسى بولغان خوجه نده ياقيندا دائره فرقه قوميته سيني تارقا تيدى لار . (2) بونگ سببى نيمه ؟

رسمى ساويت منبعلهرينگ ديشلهر يگه كوره ، بو فرقه وه ساويت (يعنى حكومت) باشقارما لارينگ بارچاسى ملتچى وه باى عنصرلهر كه «قويروق» بولغانلار . باشقاچا ايتگه نده ، مسؤل ساويت

(1) بز «صنفى چريق» ، «فرقه عنصرى» ديدى گمز وقت موسقوا «صنفى چريقى» نى وه موسقوا «فرقه عنصرى» نى كوزده توتمه ز .

(2) خوجه ند 1929نجى يىلده تاجيكستانغه قوشيلمشر .

وه فرقه اداره لهری موسقوا سیاستیگه دوشمان بولغانلار... حقیقت تیلی بلهن ایئگه نده فهرغانه، خوچه ند دائره قومیته لاری وه بر قاتار رایون قومیته لاری ههمده توقان شهر شوراسی ساویت اداره سیگه قارشو «آسایشلی» وه مسالمتکار باسماچیلیق کوره شی «یوریتگه نلهر. بو بیرده، خلقتنگ احوال روحیه سنی کورسه تیش اوچون مثال بولارلق استانتیق معلوماتلاری کیتره مز:

1929 نجی ییل 31 دیکابریگه قدر بوتون تورکستانده شرطلانغان (معاهده قیلنغان) چیگیتلی پاختا مقدارینگ یالغوز %71 ی ایگنه ساتوب آلتان. 1928 نجی ییل 31 دیکابریده %77,9 ی، 1927 نجی 31 دیکابریده ایسه %93,3 ی ساتوب آلتان ایدی. («پراودا ووستو-کا» ننگ 12. I. 1930 سانیفه باقکوز). دیمه ک خلقدن پاخته توپلاش بیلدن بیلگه حکومت ضرریفه بارا یاقانمش. بوندهن باشقا شو غازیتانگ اوزی، کوب بیرلرده دهقانلار پاختا اورنیگه، حکو-مدن آلتان آقچه لارینی نایتاروب بیرمه کده لهر، دیب یازادر. پاختا شرکتلهری ههم حکومتنگ قطعی امریگه قاراماسدان پاختا اورنیگه آقچه آلاقدارلار... بوندهن، تورکستان اهاالیسینگ ساویت حکومتی بلهن توقناوسز کوره ش وضیتیده بولغانلیقی نتیجه سینی چیقاریشگنه ممکن. بو اصول هند ملتچیلهرینگ هندستان خلقینی انگلتره گه قارشو کوره شگه چاقوش پولینگ، اوزیگنه سیدر. بو احوال روحیه اساسیده ساویتلارغه قارشو «توقناوسز کوره ش» دوام ایتهرکن باسماچیلقتنگ په گیدن پیدا بولیشی هیچ کیمنی ده تعجیله ندیرا آلمایدی....

باسماچیلیق — تورکستانده ساویت حاکمیتنگ کوله گه سیدر. باسماچیلقتنگ فهرغانده یوزه گه چیقیشی ایسه، موسقوا حکومتی پاختا سیاستینگ بو قوزغالیشغه باش سبب بولغانتی بزگه، لازمنچه آجیق وه آیدین کورسه نه در. جانای.

پاختا اطرافیدە کورەش

«پاش تورکستان» ننگ برنجی نومروسیدە تورکستان پاختا-چیلیخی اطرافیدە گی کورەشنگ تولا کورونیشینی یازغان ایدک. موسقوا بولشویوکلەری تورکستانی یالغوز پاختا بیتیشترە درگن بر اولکە گە آیلاترماقە تریشە درلەر. بو پلاندا ماقصد، روسیەنی چیتدەن کیتیرلە درگن پاختادان قوتقارماتدر. بونگ نتیجەسی ایسە آنق: بر تاماندان تورکستان روسیەدەن کیتیرلە درگن غەللە گە باغلانادر، ایکنجیدەن روس توقوماچلیق صناعتنگ خام مال منبعیگە آیلاتریلور. بوندەن یورتمز اوچون قاندای خوفلەر توغیلاچاغینی ایلگەریگی مقاله دە یازمشدق. یەنەدەن تکرار ایتیش آرتقچە.

ساویت غازیتا، لارینگ خبرلەریگە اساسلانوب، تورکستاندە پاختا اطرافیدە گی کورەش حقیقە قوشیمچا معلوماتلارنی کیتیرمز وه ساویت روسیەسینگ پاختا سیاستی مسئلهسیدە، بز چیتدە گی مهاجر-لەر وه یورتدە گیلەر بر فکردە ایکنلگمزنی کورەمز. بونگ او-چون سانلارغە اساسلانغان قیسقە معلوماتلارنی توبەندە یازوب اوتەمز: دیکابر اورتاسیدا توبلانغان پاختا:

اوزیگستاندە 69% — قازاغستاندا 66,4% — تاجیگستاندا 62,6% — قرغزستاندا 61,8% — تورکمنستاندا 61,5%.

دقتنی جلب قیلادرغان بر وقە بار، کی او هەم: قولخوز (قوللە کتیف خوجالق) لارنگ پاختا حاضر لاش پلانینی بەجەریشدە هەممەدەن آرتدە تورگە نلککلەریدر... (1)

(1) قولخوزلارنگ کویینچە، یوقسول دەقانلارنی مادی یاردەمسز قالدیریش بلەن فورقوتوب، یوزە گە کتیریلگە نلککلەرینی ایسکیدە یازغان ایدک. دەقانلارنی توغریدەن توغری قولخوزلارغە یازیلشغە یعنی «اجتماعی خوجالق» یوروتیشگە مجبور ایتش حادثەلەری هەم بولغان. «پراودا ووستوکا 29. X. 29» بونگە مثال بولارلق ایکی وقەنی یازادر. اوزیگستان قومونیست فرەسی ایسکی بوخارا رایون قومیتە-

پاختانگ بر قسمی پاختا ایکوچی دهقاتنگ اوز قولیدنا
 قالور، ایکنچی قسمی خصوصی سوداگرلر قولیغه اوتور.
 «پراودا ووستوکا» غازیتاسی (30 XII. 29) نومروسیده تور-
 کستان «ملی» بولشیویک غازیتا، لارینگ، پاختا سیاستی توغریسیده
 کورسه تگن ساقو قانلیقلاریدان شکایت ایتمه کده در.
 بو «ملی» غازیتا لارینگ آلدیقلاری وضعیت او قدر قزیق، کی
 اونگ بلن «پاش تورکستان» اوقوجیلارینی تانیشدیریشنی لازم
 تاپامز.

«پراودا ووستوکا» نگ حسابیگه کوره «شهرق حه قیقه تی»
 غازیتاسی دیکا برنگ برنچی یارمیسیدا دیمه ک پاختا تاپشیریش جبهه-
 سینگ ایک قزیغان دوریده یالفوز 4 نومروده گنه پاختا حاضر لاش
 توغریسیده قیسقه خبرلر یازیش بلن کفایه له نگن. «یه گی فەرغانه»
 3 نومروسیده گنه قیسقاچا خبرلر باسقان؛ «قزیل قرغزستان» بر
 نومروسیده هم بو توغریده خبر یازماغان؛ «آزاد بوخارا» بر نومرو-
 سیده گنه؛ «قزیل اوزبیکستان» 5 نومروسیده گنه قیسقاچا خبرلر
 بلن کفایه له نگن.

«پراودا ووستوکا» بو خبرلرنگ مفهومی هم یازادر: بولر
 بارچاسی قیسقاچا صورته نده پاخته تاپشیریشنگ یه خشی کیتمه گه-
 نلگنی قید بلن کفایه له نه درلر. بوندهن باشقا، «یه گی فەرغانه»،
 «آزاد بوخارا» وه «قزیل اوزبیکستان» غازیتا لاری قولخوزلارنگ
 پاختا تاپیار لاش پلانینی به جهریشده خصوصی خوجالیقلاردان آرتدا
 ایکه نلگنی آیریچا قید ایته درلر. مثلا «یه گی فەرغانه» (12. XII. 29)
 نومروسیده یازادر: «پاختا یغیش ایشی قولخوزلاردا جوده یامان

سینگ مسئول یازوچسی سیدتله و قاتناو قیشلاغیغه بارغان وه: «قولخوزغه یازیلما ساگر
 هه مکزنی قاما مهن» دیکهن. بوندهن سوگ بوتون قیشلاق قولخوزغه یازیلغان.
 غجدوان رایونیده ایسه قولخوزلارنی اوبوشدیریشکه چیمقاریلغان قومومولار بالا وه
 پاش اوسمرلردهن «قولخوز» اوبوشدیرگه نلر.

وضعیتده در. خصوصی خوجالقلار بو ییلگی اونیمدهن پاختا، حاضر- لاش بویونچه یوكلهنگه ن مقدارنگ 60% نی تاپشیرغانلاری حالدا، قولخوزلار بونگ 35% گه قدرگه سینی به جهره یلدیلر. «آزاد بوخارا» (9. XII. 29) نومروسیده: «کهته قورغان رایو- نیده گی قولخوزلارنگ 79% توتنا پاختا، تاپشیریشلاری لازم بولغانی حالدا هممه سی بولوب 169 توتناگه تاپشیرا یلدیلر.» دیب یازادر. «قزیل اوزیگستان» (4. XII. 29) نومروسیده: «پاختا، حاضر- لاش پلانینی خصوصی خوجالقلار، قولخوزلاردان کوره یاخشیراق به جهره درلر...» دیلگه ن.

طبیعی در که «پراودا ووستو کا» «ملی» «غازیتا. لارنگ بو اصولده تاورانیشلاریفه غصبلانادر. اورتا. آسیا پیوروسینگ ناشر افکاری بولغان بو غازیتا، «ملی» مطبوعاتنگ «تحریر هیئت» لهری بو ییلگی پاختا حاضر لاش جبهه سینگ بویوک اهمیتگه مالک بولغانی یا آگلاماغانلار یاخوده آگلی آلدوغان حالدا ایمه سلر دیب اویلایدر وه شول سبیده ن تورکستان «ملی» مطبوعاتینگ «تحریر هیئت»- لهرینی ساویت مرکزینگ بویروقلاریفه دقت ایتدیریشگه بر یول تاپماقنی طلب ایته در. تورکستان «ملی» مطبوعاتینگ پاختا حاضر لاش جبهه سیگه روسیه لی بولشیویک «اورتاق افندیلر» نگ ایسته دیکلهری درجده علاقه کورسه نمه گه نلگینی نیمه بله ن ایضاح قیلش ممکن؟ «پراودا ووستو کا» نگ اویلاغانی که بی «ملی» مطبوعاتنگ «تحریر هیئله ری» ساویت روسیه سی پاختا، سیاستینگ اهمیتنی آگلامادیلار دیب ایتیش ممکن؟ البته ممکن ایمه س. «ملی» مطبوعات تورکستانده- گی ساویت پاختا، سیاستینگ معناسنی جوده یه خشی آگلاپدر وه آگلامانی سبیده ن، پاختا، حاضر لاش جبهه سیگه «پراودا ووستو کا»- نگ طلب ایتدیگی که بی علاقه دارلق کورسه تمه یدر.

تورکستان پیرلی قومونستلهرینگ موسقوانگ دنیا اجتماعی

اقلابی حقیده گی مفکوره سیگه مریدلیکله ریدن ، ساویت روسیه سیگه صداقتله ریدن موسقوا بولشیویکله ری قانچا سویله سه له رده ، یازسا- لاردا شو «مرید» تورکستان قومونیسته ری ایچیدن رحیم انعام ، حدیر علی ، یادگار صادق ، اسماعیل سعد وقاص اوغلی له ری وه باشقا کوبگنه ییگتله رنگ چیققاناقلا رینی ایسدهن چیقارماسلق کیره ک. بوله ر یوره کله رینگ چوقور بیریدن چیقغان قان تاوشینی باس ترا آماغان وه تورکستان بله ن روسیه آراسیدا گی ایسکی مستملکه معامله سینگ ساویت پرده سی آستیدا دوام ایتکه نئی (1) کورگه چ تیچ اوتوره آماغان کشیله ر دندرله ر.

ساویت حکومتینگ حاضر گی پاختا سیاستی بو مستملکه معامله- سینگ ایگ آیدین تمثالیدر. «ملی» مطبوعات شو سبیدن پاختا حاضر لاش جبهه سیگه بو درجه ده ساووق قانلیق کورسه تکه ن. بو مطبوعات پاختا سیاستینگ نتیجه سیدن قورقادر. پاختا چیلقنگ تور- کستان اوچون بویوک فائده له ری حقیده گی قزیل سوزله ر آرقاسیدا ساویت روسیه سینگ یورتمزده روس ملی حاکمیتینی مستحکمله ش که بی ایگ قارا سیاست یورگیز که نلیگیگه ، روس بولشیویکله رینگ اوزله ری ده ، پیتهرلک دلیلله ر بیردیلهر.

توبه نده بو دلیلله رده ن کتیره مز:

بولشیویکله ر یه گی پاختا سیاستله رینگ باشلانیشیدا «بو سیاست» بیرلی مدنی قوتلارنگ کویه پیشیگه خدمت قیلادر. وه بو سیاستنگ اوزی ده تورکستان نگ اداره ایشله رینی ممکن قدر تیزراق مدته بیرلی خلقتنگ اوز قولیغه بیریش نقطه نظریدن گنه ایشگه آشیر- یلماقدادر» دیگن لاپیلاغان داورونلار تارقانیدیلاردا نتیجه ده تیکسز ناقریش بله ن قیلغان وعده له ری آرقاسیدا اصل او یلاغان ایشله ریگه

(1) موسقوا ده گی X نیچی فرقه قورولتا ییده که تورگی سفاروف ساویت حکومتینگ تورکستانده گی سیاستینی شوندا ی تعریف ایتکه ن.

باشلاديلار: برنجيدهن، ساويت حكومتى (ياكى بولشويك فرقه-سى، ايكي سيدة بردر) روس توقوما ايشچيله رينگ اوپوشمه لهرينى، تور كستان ياخاچيلىق رايونلارى اوستيدهن شەف (خوجا) قىلوب يىلگىلەدى. بو ايسە، روسلق مەركىزىدەن تور كستان اوستىگە قزىل ايمپرياليزمىنگ زهرلى ترناقلارى چوزىلدى، دىمە كدر.

شەفلر تور كستانگە اوز و كىللە رىنى يوللاشغە آشقىدىلار. سز، بەلكى تور كستان بلەن تانىشماق وە قول سىقىشماق اوچون بولغاندر، دىب اوپلەرسىز. بو، اونگ اوچون ايمەس. «قزىل شەف افندى-دوستلەر» نىگ تور كستانگە نىمە لهرنى وعدە قىلىشلاريفە قولاق سالگىز. آلدەمدا روس توقوماچىلارى و كىللە رىنگ تور كستانگە سياحتلەرى حقىدە معروضە يازىلغان «پراودا ووستوكا» نىگ 27 جى سىنتابر 1929 يىل تارىخلى نومروسى تورەدر. بوتون معروضە نى كىترمە سەدن ساويت ياخا، سياستىنگ ايچ يوزىنى آيدىنلانغان ايگ مەم قىمىنى-گە آلامەن. «پراودا ووستوكا» نىگ ايتىشىگە كورە تور كستانلىلەر اوزلەر يگە ياردەم وە باشچىلىق ايمەك اوچون روسيەدەن اوچ مىگ-دەن آشىق كشى طلب ايتب عرض (۱۹) پىرگە نلەر ايمش. روسيەدەن كىلگەن و كىللەر ايسە تور كستانلىلەرگە آيانچىلىق ايتب، تور كستانگە روس ايشچى تودەلەرى كوندە رىشنى لازم تاپقانلار. بو تودەلەر سياسى پروباغانداچى، وە يوقارىدە ايتلگەن شەفلەرنىگ كوز قو-لاعى بولادىلار...»

غازىپانگ شو نومروسىدە روس و كىللەر هېتىدەن ايگى ايشچى — ماركوف وە لو كە رىا كرىلووا دىگەن بر خاتون — نىگ قور-غان توبە دەقانلارى تامانىدان تاجىگستان فوق العادە قورولتاييفە و كىل بولوب سايلانغانلقلارى (؟) هەمدە قورغان توبە دەقانلارى ماركوف وە لو كە رىا كرىلووانى تاجىگستان مستقل ساويت اجتماعى

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

جمهوریتینگ حکومت اعضالاری ایچیگه کیرتیشنی طلب ایتگه-
نله ری (؟) خبر بیرله در.

شو «پراودا ووستوگا» غازیناسی 1929 نجی ییل 30 سنتابر
تاریخلی نومروسیده 28 نجی سینتابرده موسقوادن بیریلگه ن تلگرامنی
طبع ایتهدر. شو تلگرامنی بو یرده اوزیچه کوچه مز:

«موسقوا 28/IX. توقوماچیلار اتقاقینگ مرکزی قومیته سی
کیله چک یارم ییل ایچیده آلتی میگ ایشچینی ساویت (یضی حکو-
مت) وه خوجالق ساحه سیده مسؤلیتلی مأموری ایشله رگه (تور-
کستانغه) یوبارپیشنی قارار قیلدی. توقوماچیلار اتقاقینگ مرکزی
قومیته سی ولایتده وه او قروغ شعبه له ری آپاراتیدا ایشله وچی
کسبه چیلک ساحه سیده گی ایشچیله رده ن هم بر قسمنگ مسؤلیتلی
ایشله رگه یوللاشنی کوزده تونه در. بونده ن سوک توقوماچیلار اتقا-
قینگ مرکزی قومیته سی توقوماچیلق صنعتیگه عائد اداره له رنی
کوچه تیریش اوچون هم 500 ایشچینی یوبارادر. بونده ن باشقا
اورتا آسیاغه مسؤلیتلی ایشله رگه 400 ایشچی کونده ریلهدر.»

مه نه یه گی پاختا سیاستی باشلانیشینگ براتیق نتیجه له ری:
تورکستانگه میگله ب روس ایشچیله ری یوباریلادرلار. بوله ر قزیل
ایمپریالیزمنگ «کوز، قولاغی» درله ر. «ملی» مطبوعات قزیل
روسله رگه قاراب: «کوزله ریگ کور، قولاقلاریگ کور بولسون»
دیب آچیق آیتا آلماس، فقط اوشه «ملی» مطبوعات میگ مرتبه
آرتق قومونستلک کورسه ته سه ده، قزیل روس ایمپریالیزمینگ
دشمانلق کوزله ری وه قولاقلاری قانداق قورقونچ تشکیل ایتگه-
نلگینی کورمه سده ن قالا-آلماس. «پراودا ووستوگا» نی غضبلاندر-
غان «ملی» مطبوعاتنگ ساویت پاخته کوره شیگه ساووق قانلی-
لغینگ ایضاحنی مه نه بو نقطه ده قیدیریش کیره ک.

هندستان ۵۴

بو اولكەدە بويوك تاريخي اهميتگە مالك وقەلەر بولوب اۆتمە كەدەر.

اوتگەن يىلنگ سوگنى كونلەرىدە بولوب اوتگەن هندستان مىلى قونفرەسىنگ 44 نچى سەسيونىدە هندستان استقلالينى تيزلكە اعلان قىلىش قارار قىلدى.

1885 نچى يىلدەن بويان دوام ايتمە كەدە بولغان هندستان مىلى قونفرەسى اوز طلبلەرىنى بر نيچە دفعە اوزگەرتدى. 1927 يىلدە مادراس شەھرىدە بولغان 42 نچى سەسيونىدە، قونفرە بر نچى دفعە اولاراق، هندستان استقلاليتىنى اعلان ايتىشنى طلب ايتدى. اوندەن كىنگى 1928 يىل دىكاربدە يىغىلغان قونفرە ايسە بو طلبدەن واز كىچوب، بونگ اورنىگە، هندستان اوچون دە قانادا، آوستراليا، جنوبى آفرىقا، يەگى زە لاند وە ایرلاندا بولغانى كەبى «مختار ريتلى دامينيون» حقينى طلب قىلىش بلەن قناعتلاندى. بو دفعە ايسە استقلال طلبى بلەن برگە هندستانگ ھەر بر ولايتىدە بولغان قانونلار چىقاروچى مجلسلەرنى بايقوت ايتىش؛ هندستانلى مأمور-لەردەن موقەلەرىنى تاشلاشنى طلب ايتىش؛ سالىقلارنى تولەمەسلك تەھدىدى وە انگلتەرە حكومتى طرفىدەن چاقىرىلاجاق انگلىز-ھند قونفرەسىگە اشتراكى رىد ايتىش كەبى غايتەدە مەھم قارارلار ھەم بىرىلگەن ايدى. آخردا، 26 غنواز «استقلال كونى» دىب اعلان قىلدى. 26 غنواردە بوتون اولكەدە يىغىنلار بولدى. مىلى بايراق كوتەرىلدى. ناطقلار خلقنى هندستان استقلالى اوچون اولومگە قدر كورەشگە حاضر بولوشغە چاقىردىلار. خودە ھند-ستان استقلالى اوچون كورەش قىلغى دورگە كىرگەن كەبى...

فقط...

بو یو کلیگی غربی آوروپاغه برابر بولغان وه اهاالیسی 350 میلیونگه بیتگن بو اولکده هبچ برلك یوقدر. هندستان اهاالیسینک تخمیناً 200 گه یاقین تیلی وه کونچه بربریگه فاتخ دوشمانلاشغان اوله ب دینی مذهبله ری بار. بو بیرده مسلمانلار بلن غیری مسلمان هندیلر آراسیده گی علاقه نی قید قیلوب اوتهمز. هندزله رچه مقدس حیوان سانالغان سیگرنک مسلمانلار طرفیده ن کیسیلیشی ، هندستان اهاالیسینک بو ایکی بو یوک قسمی آراسیدا چینه که م اوریش باشلا- نیشیغه سبب بولور... بزنگ فکر مزچه بو اولکهنک ملی استقلال حرکتی اوچون ائک قورقونچلی بولغان یه نه بر خصوصیتی بار: آیرم طبقه («قاستا») لهر گه بولونیش مسئله سی.

هندوله رنگ قاراشینچه ، اوله رنگ ملی حیاتله ریگ سوز تیگیزیلمه س مقدس قسمی سانالغان بوغدار عادت تصییدن یالغوز مسلمانلار گه قوتیلا بیلگه نله ر...

بو طبقه توزیلیشی آرتاسیدا ، هندستانده ، 60 میلیون قدر اهاالی کیشیک حقوقیده ن محروم ایتلگه نله ردر. حتی طبقه لهر گه آلمانغان هندوله رنگ یوکنه ک طبقه نگ یاشادینی شهر قسمیگه آیاق باسماقغه هم حقله ری یوقدر. اولکده ملی برلك یولنی آرقاسیدا یوزه گه کیلگن بو قینلقلار ، هندستان جماعت خادملارینی استقلال مسئله سیده کوب تردد گه مجبور ایتهدرله ر.

هندستان ، انگلتره دن قوتولغاندان سوک اوز ملی برلگینی

یوزه گه کیشره آلورلق وه ساقلی آلارلق حالتده می ؟

اگر هندستانده ، انگلتره دن قوتولغان کوننگ ایرته سی مسلمانلار بلن هندوله ر آراسیدا دوشمانلق باشلانسا وه 60 میلیونه یاقین حقوقسزله ر باش کوته رسه لهر ، هندستان بولهرنی ایلی آلورمی ؟ ایچکی باشباشداقلق انگلتره قول آستیدا گی اسیرلکده ن هم یاما-

نراق تيجه له رگه آلوب بارماسى؟ مه نه شو سؤال له هندستان جماعت خادملارينگ باشلاريني كوب آغريتغان مسئله له رده ندر...
 حالو كى بزرگه هم هندستانده بولغانى كه بى ملي قونفره چاقيريشغه يول قويلسا، بوتون تاوشلارنگ، استئاسز، استقلال اوچون بيريشگه بر دقيقه هم شهبه له نوب اوتوره درگن هيچ بر كشى بولماسدى.

44 نچى هندستان ملي قونفره سيده ايسه و كيلله رنگ مهم بر قسمى استقلالغه قارشو تاوش بيرگه نلهر...

26 نچى غنواردا بولغان نمايشله رده، هندستاننگ بر نيچه بيرلهر ريده، هندوله ر بله ن مسلمانلار آراسيدا چارپيشمالار بولغان... مسلمانلار، بر نيچه شهر اداره له ريده استقلال بايراغيني كوته ريشگه قارشو سويله گه نلهر، مثلا قالكوته ده...

موسقوا آگه تله رى طرفيده ن قوتور تريلغان ايگ سول عنصر له ر ايسه، ملي بايراقى بيرتوب تاشلاب، اورينگه قزىل بايراق كوته رديله ر. استقلال كوره شينگ ايگ كوچلى قورالى بولغان، ساليقلارنى تولمه سلك پروباغاندا سينگ ده يلكيسز مدنگه كيچيكتريلگه نيگه دقتمزنى جلب ايتش كيره ك.

لوندونده چاقير يلا درغان انگليز-هند قونفره نسيه سيگه هندستان ملي قونفره سى طرفيده ن بايقوت ايتلگن بولسا هم غاندى تامانيدان بر نيچه طلبله ر قويلوب، بو طلبله ر انگليز حكومتى طرفيده ن قبول ايتلگنى تقديرده، هندستان و كيلله رينگ قونفره نسيه گه اشتراك ايتيشله رى قيين ايمه س كه بى كورونه در.

هندستان استقلالى يولیده گى قينلقلار بولر بله گنه بيتمه س. اسمى دنياده تانيلغان اديب، فيلوسوف راييندرانات تاغورنى هم ايچيگه آلغان بر قانچا آتافلى هندستان جماعت خادملارى استقلالغه قارشو سويله ب، هندستاننگ بر تانينانگ «مختاريتلى دومينونى»

بوليشيني گنه طلب ايتهدرلهر. بزم تورکستاني «قزىل» تاجيکله رنگ هه ليههم هدر يپلى کاروانلار بله ن هديه لهر کونده رمه کده بولغانلارى وه اسماعيلي مذهبلې هندستان مسلمانلارينگ باشلوعى آغا خان «نايمس» غازيقاسى صحيفه لهر ريده هندستاننگ مختاريتلى دومينيونگه آيلا تریلغانى تقدیردهده بوتون اولکه نى اوچ قسمگه بوليشنى تکليف ايتهدر. آغا خاننگ بو پرويه کتى بو يونچا مسلمانلارنگ، هند-ستاننگ هندولهر قسميدهن نه جره تيلوب، اوزله ريگه مخصوص بر «دومينيون» بوليشلارى کیره ک.

يوز ميليون قدر اها ليگه ايگه بولغان يارم مستقل هند حکومت-لهرى هم هندستان استقلاليفه قارشودر لار... هندستان ملي حرکينگ ايگ ضيف جهتى مه نه بو ايچكى نزاعلهدر... غاندينى، سوگنى ملي قونگرده رئيسلک قيلغان جواهر لاله نه هرونى وه باشقا هند-ستان ملي حرکينگ باشلوقلاريني بولشويکله هندستان استقلال-لينگ دوشمانلارى ديب اعلان ايتدیلهر. قوميتهرنگ نچى قونگره سيده (1928 نچى ييلده) هندستان قومونست فرقه سى توتوش وه بو فرقه آرقالى ملي جبهه نى «صنفى جزيق» اصولده بوزيشگه قرار چيقاريلدى. 26 نچى غينوارده ملي بايراقنى بيرتوب اورينگه قزىل بايراق تيکگن کشيله ر، موسقواننگ شاگردلهر يدرلهر.

موسقواننگ چين کوکلدهن تله ب يورگه نى هندستاننگ حر وه ملي، مستقل بر اولکه بوليشى ايمه س. موسقواننگ اهميت بير-گهن نه رسه سى، شرقرده دنيا انقلابيگه اساس توتوليش اوچون، هندستاندهن انگليزله رنگ قووليشيگنه در. قورتوليش حرکينگ ملي نيگيزى نه قدر مستحکم وه نه قدر کوچلى بولسا، موسقوا منفعتلهرى اوچون او قدر ياقيمسزدر. هندستان ملي حرکينگ ايگ باشيدا بوغي شغه، پارچالاشغه موسقوانى اوريترگن عاملدا بودر.

ختاينى ايسله گز؛ موسقوا باشدا ختاي «هوميندان» فرقه سيني وه سون-ياتسهن شاگردلاريني نه قدر سپيه لهدى!...

«هوميندان» كوچه يه باشلاشى وه سون-ياتسهن شاگردلارى ختاي مىلى حر كىنىنگ، مىلى اساسىنى محكم قىلا باشلاشلارى بلهن، موسقوا در حال «هوميندان» نى چور تيش، تارقا تيشغه وه سون-ياتسهن پروگرام ساسىنى ايگك يامان سوزلهر بلهن سو كيشگه كىرىشمشدى.

شرقده قىزىل بايراق آرقاسىغه ساقلا نوب، ايسكى روسيه ايمپرياليزمىنگ اشغال سياستىنى يورتمه كده بولغان موسقوانىگ ايمپريالستىك مقصدلهرىگه، مىلى جهتدهن برله شگن وه كوچلى ختاي قورقونچلى بولغانىدان ساويت حكومتى ختاي ملتچىلهرىگه قارشو سونغيش حر كىنىگه اورونا باشلادى.

بولشويوكلهر طرفىدهن شرقى ختاي تيمىر يولنىنگ اشغال قىلىنىشى تارىخى، چوقور توشونيله چهك بر وقمه در. هندستانىگ ده كىله چه كى اوچون ايگ قورقونچلى دوشمان موسقوادر.

موسقوا بولشويوكلهرى، هندستانىلهرگه اوزاتقان قوللارى بلهن مىلى ايركىنى آلا باشلاغان ختاينى بوغما قدا لار... موسقوانىگ بو اتقلاى قوللارى، قزىل روسيه اسارتىده بولغان ختلارنىگ قورتو-لىشى اوچون آقيزما قدا بولغان قانلارى بلهن بو يالغاندر...

توركستان استقلالچىسى.

«قىزىل تاشكىنتلى افندىلهر»

چار حكومتى دورىده، سىوكىلى يورتمىز وه خلقىمىزنىگ روسلق طرفىدهن چىكىدىگى كوب خورلىقلاردان برى ده توركستان-نىگ روس سورگونلهرى وه ياراماس عنصرلهرىنىگ كوندرىله-

درگن سورگون پیری درجه سیده قوللانیا پیشدر. او واتلہ روسیہ دہ متہلق بلہن رسوا بولغان وہ ایشدہن ہہ ہدہ لگہن یاراماس کیم بولسا بختینی تورکستاندہ قید پیریشگہ حقلی کوریلہ ردی. ہرمان وامبہری نگ دیشیچہ، دستراق موقعہ گی مأمور لہرگہ وہ عسکریلہرگہ تورکستانگہ کوندہ ریلدیش بر تورلی سور۔ گون دیب حسابلانا ایدی.

بونگ آرقاسیدا تورکستان متہم، بیزاری (خولغان) روس۔ لہرنگ ہاوردیقلازینی چیقارادرغان صحنہ سیگہ ٹہ یلہ نمشدی. بو۔ زوقلیق، پارہ خورلق آرقاسیدا باییش وہ حیاتی نی تآمین ایش بو پیرگہ کیلوچی روسلہرنگ اکثریتندہ ایدہ آل ایدی. بو سیدہن او وقتلہر، روسیہ مرکزندہ تورکستاندہ یاراماسلق قیلغان وہ قازانغان روسلہرگہ «تاشکیتلی افندیلہر» لقبی پیریلگن ایدی.

«تاشکیتلی افندیلہر» دیمہک یاکی ایک یامان بیزاری (خو۔ لیغان) پاراخور وہ ناموسسز دیش بر ایدی. بو وضعیتنی وامبہری وہ باشقا آروبا مستشرقلہری قید ایتدیکلہری کہی روس یازو۔ چیلارینگ اوزلہری ہم یازغانلار. مشہور روس ہجوہ چیسسی (ساتیریکی) سائیکوف شچہ درینگ «تاشکیتلی افندیلہر» دیگن اثری تورکستاندہ گی روس مآورلہرینگ عینی فوتوغرافی ایدی دیسہک یالغانچی بولماسمز.

انقلاب بولغاچ بو قارا کونلہر تاریخ صحیفہ سیگہ کیچدی، دیب اویلاغان کشیلہر ہم بولور. خصوصاً بولشیویکلہرنگ مطبوعاتی ایسکی چارلق دورینی سوکگن وہ اوزلہرینی شرق خلقلہرینگ حمایتہ چیسسی ہمدہ مدنی یولباشچیسسی قیلوب کورسہ تکن ہر تورلی اوستا پروباغاندالاری بلہن گویا چارلق مستملکہ سیاستینگ عکسینی، خلقلہر تیگیگی وہ آزادلیغی یولینی تونکہ نلکلہرینی کورسہ تیشگہ اورونہ درلہر. حقیقتدہ بو اوستا پروباغاندا آرقاسیدا

خلق كوزيگه قالين پرده گنه ياپقانلار. ايشده ايسه ايسكى حمام ايسكى تاس.

ايسكىده بولغانى كه پى بو كونده هم تور كستانده يوقاريدا ايضاح ايتلگن ياراماس عنصرلر حكيم سوردىگىنى تور كستانلى قومونىست حدير عليف، اوزىنى آتېشى آلدیدا، يازوب قالدركان مکتوبیده، اوزىنى اولديرىشىگه سبب بولغان باش عامللهردهن برى ديب بلدير- گن. بو روس باشى بوزوقلارى چارلق دوریده كيلوب قالغان كيچمىشى نا معلوم كشيهرگنه ايمهس خوده شو كونلهرده تور- كستانگه ياغماقدا بولغانىنى كورسه تش اوچون اوزوندهن اوزاق بختلر يازوب اوتوريشگه احتياج يوق؛ يورتمزده چقادركان بولشويك رسمى غهزىته لهر ييدن آلغان بر نيچه مثال دعوا مرنى اثبات اوچون تاماميله كفايه قيلار ديب اوليمه ن. بو مثاللهرنى توبه نده كيتره مه ن:

«قزىل اوزيكيستان» نك 1929 يىل 86 نومروسیده «اوزيكي- ستان فرقه تشكىلاتى يولیدا» سرلوحه لى مقاله ده: «بزده شو كون- گه چه اشله ب كيلگن متخصصلر نك نه چه مونچه سى يالغان وه ضررلى متخصصلر بولوب، بولهر ايچيده هيچ قانداى اختصاص مكبلهرىنى تمام قيلماغانلارى، اتفاقنىك (روسيه نك) تورلى رايو- نلار ييدان بيزار يلغى وه باشقه قيلقلارى اوچون مكتبدهن هه يده لب، بونده متخصص صفتیده اشله گنلهرى هم آز مونچه ايمهس» دييله در. شو «قزىل اوزيكيستان» نك ۷۷ ساندا «تجر به استه نسه لهر يیده خياتلر» اسملى مقاله، تور كستاندا يه خشى جنس حيوانلار ييتشديرىش اوچون آچيلغان علمى مؤسسله رده دولت آقچاسىنى اوزله شديرىش، آلغان وه ساتلغان نهرسه لهرده خيات، اوندهن تاشقارى، توتغان موقعلر ييدن فائده لهنوب، چينده گى كشيهر بله ن مؤسسه ضررىگه ايش كورشلر وه باشقالار بله ن توله در.

بولەر بارچهسى متخصص صفتى بلەن بو مؤسسەلەرگە كرىشوب
آلغان روس باشى بوزوقلارینگ اشیدر.

«آزاد بوخارا» غەزیتەسینگ 119 نومروسیدە «زەردەفشان چار-
وادارچیلیق کویرەتسیەسى» سرلوخەلى مقاله دە، شو کویرەتسیە دە
اشلەوچی پاولووا اسملى روس، خاتونى توغروسدا: «بونگە اوستا
کورمه گەن شاگرد دیسەك هیچ خطا قیلماغان بولورمز. بر چاقالق
معلوماتى بولماغانى حالدا دائرە (اوقروغ) مقیاسیدا قوشچیلیق رهبرى
بولغانیغە بز حیرانمز. بونگ قولیدا، دیپلوم، شهادتنامە دیگەن
نەرسە یوق» دیلەدر. شو مقاله ننگ باشقە ییریدە بیظرلك وظیفەسیدە
بولغان ریپونیشوتى توغروسیدا «بونگ قسقاچا صفتى «چیت عنصر»
جانى، وه جنایتکاردر» دیب یازیلغان. بو مقاله دە کورسەتیلگەن چاڭ
اسملى باشقە بر متخصص توغروسیدا: «1919 نجى ییلدە میلیتسیە
باشلىقى بولغانى وقت جنایتلەرى اوچون پالتاوا تریونالى طرفیدەن
آیلشغە حکم قیلغان وه بوندەن باشقە مازیسیدا کوب جنایتلەرنگ
قهرمانیدر» دیلەدر.

«آزاد بوخارا» 124 نومروسیدا «اسرافگر تیخامیروفغە کور-
گەزمە سود» اسملى مقاله دە تیخامیروف اسملى بریسینگ کاتتە
قورغان، مالیه شعبەسیدە اوچ آی قدر قسقە گنە خدمت مدتیدە بر
نیچە میگ سوم خیانت قیلغانینی یازغان کشى، بو آنچه لار باشقا
مأمورلەر بلەن تودەلەشوب کیف سفالەر قیلشغە صرف ایتلگەنینى وه
بو جنایتلەرنى بلە توروب یانیداغى مأمورلەر یوزە گە چقارشدان
تارتغانلارینى یازادر. «آزاد بوخارا» 21 نجى دیکابر 1929 نومرو-
سیدە «پیر توزوچى اشچیلەر آراسیدا یاراماس کشىلەر بار، بولەر
اتفاقنگ (روسیەنگ) مرکزی رایونلاریدا اوتکەزىلگەن تازالا-
شدان کین، اورنا آسیا جمهوریتلەریگە (تورکستانگە) کیلیب ایشگە

اورناشوب قالدیلار. صوفی دالاسیداغی تیخنیكله آراسیدا شراب- خورلق جوده ترقیده» دیله در.

«قزیل اوزبیکستان» 85 ساندا «بوخارا دائره پروکورورینگ (مدعی عمومینگ) باش تیرگه وچیسى بیکلوف خیاتچی، شرابخور وه وظیفه سینی قورال قیلشینی اثبات قیلادرغان برگه له خجتلهر قولیمزغه نوشدی» دیب یازیلادر.

مه نه، بزگه مدنیت کیتروچی، کولتورتره گهر روسلهرنگ دعوالهریگه خدمت قیلادرغان، مدنیتچی، مثلله ریده ن کیچیک بر کورگه زمه. یوقاریدا کیتریلگن مثالله رده ن، تورکستان خلق تور- موشینگ ههر ساحه سی، ایسکیده بولغانی که بی بوکونگی ساویت روسیه سیده هم ایشگه یاراماغان وه رسوا بولغان، یاراماس عنصرلهر اوچون قینلقسز وه شرط شرائطسز حیاتلهرینی تأمین ایتس وه ههر تورلی قارا یوللهر بله ن قازانیش اوچون بر جولانگاه بولغانی آچق کورینه در. (1) بو، روسلننگ مدنی یولباشچیلق پهرده سی آستیدا اویناماقدا بولغان افلاس اوینولاریدان بر مثال. بو حالت اوز اوزیده ن کیلوب چقغان ایمه س. بونگه انصافسزچه سیگه یورگر- یلگن بر سیاست عبیلدر. ایسکیده تورکستانگه، «سونگو کوچی بله ن قولدا توتیلگن» روسیه ننگ بر «اولجھسی» دیب باقیلاردی وه شو نقطه ده ن ایش کوریلهر ایدی. بو کونده بو حالنگ آتالیشی- گنه اوزگارمشر. ایشده کوریلگن: اقتصادی استثمار، خام مال منبعی وه روسیه ننگ صنعت ماللارینی آلدادرغان بازار درجه سیده قوللانیش ههمده روسیه ده ایش کوره آلمان، روس جمعیتی اوچون ضررلی کوریلگن، یاراماس عنصرلهرنگ «اوز روشلهریچه» ایش

(1) بونده ن بر نیچه ییل ایلگهری «قزیل اوزبیکستان» غه زیته سی روسیه ده ن ههمده لیب چیقاریلغان یاراماس عنصرلهرنگ تورکستانگه کیلوب «باش» بولوب قالیشلاری حقیقه بر پروتستو ههم یازغان ایدی.

ئولاد گوزوبیسی

www.ewlat.org

www.uighurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازملار ئامبىرى

كورهدرگه ن صحنهسى موقعيه تاراش -جهتلهرى ايسه بعضاً اسمى وه شكلى اوزگهرسه ههم بو كونده ده تولا روشده اشده كوريلمه - كده در.

بو روسيه لى بوزوقيلار آرقاسيدا -خلقمزنگ كونده لك حياتى آغزلاشماقدا، بو ياراماسلارنگ كيترديكلهرى بوتون سانسز ضررله رنى بزنگ خلق كوتهريشگه مجبور ايتلمه كده در.

بو وضعيت، خلقمزنگ يلكه سيگه زورلانغان روس بويوتو - روغى (اونگه بيريلگه ن تورلى تومانلى آتامالاردان قطع نظر) يوقا تيلماغونجه دوام ايته چه گى آب آچق بر نرسه. بو مستملكه - چيلكنگ آيريلمه س كوله گه سيدر.

بو وضعيت، حاكم، محكوملك مناسبتى وه مستملكه - چيلك سياستى يوريتيلگه ن ههر بيرده بوزه گه كيلشى بر حقيقته در.

م. ن.

آق روس، قيزيل روس باري بر روس

يورتيمزده چارلق روسيه سى حكرانليغينگ سوڭ كونى بولغان 1916 يلى توركستان خلقى حدينى كيجوب كيتگه ن ظلم وه حقسزلقغه قارشو عصيان كوتهرگه ن ايدى. سلاحي سز، حاضرلتسز صرف بر خلق كتله سى حسياتينگ غيلانده ن عبارت بولغان بو عصيان، طبيعى روسلننگ قانلى په نجه سى بله ن باسديريلغان ايدى.

او زمان بوتون روسلر توركستانليله رگه «نانكورلار» ديب باقارلار ايدى. عصيان سوگنده قيلغان رذالته رينگ يامان نئيجه لهرينى كور - گه ن روسلر بر يه گيلك بولوب، ايشنگ اوستى اورتولسون ديب ايسكیده توركستانده بولونمش وه بيرلى خلقنى تانيدرغان گه نه رال قورباتكين نى كيك، حقوتلى والى - «توركستاننگ آناسى» قلوب

تعيين ايتوب يوباردىلار. قوراپاتكىن تور كستانگە كىلگەندەن سوڭ روسىيە جغرافيا جەمئىيىتىگە تاشكىتەندەگى تور كستان شەبەسى طرفەندەن گەنەرالىنگە اشتراكى بلەن بىر مجلس چاقىرىلغان ايدى. بو مجلسدە شو جمعيت اعضاسندان خلق مەكتەپلەرى مفتشى كوزنىتسوف يىرلى خلق حقيدە بر معروضە او قوغان ايدى. معروضەدە يىرلى خلق قورقاق، اخلاقىز، آرقادا قالغان، يالقاو وە آحاق قىلوب كورسە. تىلمە كدە ايدى. معروضەچى بلەن بو مسئله اوستيدە مناقشە ايتگەن گەنەرالىنگە ديدىكلەرىنى عينىلە نقل ايتەمز.

او كشى: «سارتلار (1) بالعكس كوب چاليشقان بر خلقدرلار. اونلەر مەملەكلەرنەندە ايكنىچىلىك ايشلەرىنى كوب يوقارى درجەلەرگە چىقاردىلار.» ديدىكدەن سوڭرە بونلەر حقدە (قورقادرلار) ديمەك ھەم توغرى ايمەس. اندىجاتى قولىمزدان كىملەر آلدى؟ اورا تىپە يانتادا باشدا آرقاغە چىكىلمەك مەجبور بىندە ئالدىق. سوڭرە دەندە كويگنە قىنلىقلار بلەن قايتاروب آلا بىلدك. بو خلققە مەكمل سلاح ياخشى رەبىر پىرىگدە كورىگ، او زمان بو خلقنى ياقىندان تانىرسىز.» ديدىر. «معروضەچىنگ اوغرى قىلوب كورسەتمەك اىستەدىگى بو خلقنىڭ حياتى دە كوزدەن قاچىرماق پاراماس. كوب مدنى خىقلارنى حتى بز (روسلەر) نىڭ اوزىمىزنى كوز آلدىدا توتىگىز. اورنا آسباغە يەگى كىلگەن زمانلارمىزدا يىرلىلەر بلەن بويوك-بويوك مەبلەلەرگە قىلغان مەھدەلەرنى اوزم خاطرلايمەن. اونلەر نىڭ ھىچ بىرىسىدە يازىلغان بر وثىقە يوق ايدى. او زمان سوزگە ايتانىلور ايدى. ايمدى ايسە ھەر بر نرسە اوزگەرمىشدر. اونىچون دە بز، عجباً بونلەر نىڭ ھەممەسى اوز گناھىمىز ايمەسمى؟ دىگەن بر سؤال قارشوسىدا تورەمز.» ايش بو قدر بلەندە يىتمەيدىر.

(1) تور كستاننىڭ اوتراق خلقىغە ايسكىدە روسلەر «سارت» دىرلەر ايدى.

که نه رال سوزیگه دوام ایتوب «بو قدر اوزون چیکگن آغیر تضییق آستندا ایزیلگن، ههر بر نهرسه سینی یاشیرین توتمهك مجبوریتنده قالدان «سارتلار» دان ههر نهرسه ننگ توغری سینی سوبله مه کنی طلب ایته آلامیز.» «بو خلقه ایشگه یاراماسلق، به جهریکسزلك، قابلیت-سزلق گناهنی یو کله توده توغری ایمهس. ایللی میل ایلگه ری بو اولکده بر میلیون بود پاختا چیقار ایدی. بو کون ایسه اون سه کز میلیون چیقماقدادر. بو ایشده بز روسلرنگ ذره قدر حصوه مز باری؟ بونگ بوتونیسینی شو «سارتلار» حاضر لایدن لار. بو مملکتی کیم سوغارغان؟ — «سارتلار!» اونلر بو حیرت آمیز اثرنی ییللر-چه چوزیلگن بر مدت ایچیده، قیزغین توپاشنگ آستندا تچگنه ایشلهب چیقارغانلار. هیچ بر مدنی ملتنگ بونده ی بر نهرسه قیلغاننی مه ن یلمه یمه ن.» «ایللی میل اول بو یرلر بر صحرا ایدی. بو کوردیگمز پورتلرنی کیم سالدی؟ — سارتلار! ایمدی تاشکینت پارلاق بر بوستاندر. بو باغچالارنی کیم توشدیدی؟ — شو سارتلار! ذاتا تورکستانی چارلق دولت تختنگ قیمتلی بر «آماس» ی حالغه کترگن ده شونلر ایمه سمی؟»

شونگه اوخشاش بر حادثه ساویت حکومتی دورنده ده واقع بولدی. بو سفر مستقل (؟) اوزبکستان حکومتی طرفنده ن باقیلماقدا بولغان پروفیسورلار تامانیدان شو حکومتنگ پولی بله ن او خلقنگ اسمنده ن چیقاریلادرغان «اوزبکستان طبی اوپلاری» دیگن مجمو-عه ده نشر ایتلگن بر مقاله ده او خلقنگ یاش نسلینی عقلسز وه قابلیتسز قلوب چیقارماقغه تریشگه نلر. بو مجموعه ده تاشکینتیلاردان 164 کیشیک کیچیک بر مکتبیلر غروپی اوستندا قیلغان روحی بر تیکشیریش (؟) نشر ایتلدر. بو تیکشیریش نتیجه سینی موسقواده قیلغان بر تیکشیریش نتیجه سی بله ن مقایسه قلوب، اوزبک مکتب-لیلرینی روس مکتبیلر یگه قاراغاندا 2,5 کره آز قابلیتلی، وه

اوقراينا بالالارينگ اوزنيك بالالاريدان 4 كره آرتق ذهني ، قابليتلى بولغانلاريني چيقارغان بولادر. بو روحي تيكشيريشتىك علمى اساسى ده قطعياً روسچه بيلمهدر گن وه با جوده آزبيله در گن اوزنيك بالالاريني روسچه امتحان قيليشدان عبارت بولغان. بو حالدا تيجه نك نيمه بولوشى دا بيلگىلى ايدى.

بر كره بز تور كستانده تجربه گه تارتيلغان بالالارنگ آنالارى بولغان تور كستان دهقانلارينگ بشرى قابليتنگ هيچ بر صحيفه سيدة روس موثيقندان آرقادا بوليشيغه اينانيش وه اينانتريشيغه اورينيش هيچ بر عقل سليم نك ايشى ايمه سدر ديمزه روس موثيقى بله ن تور كستان قشلاقلىسى-دهقانى نك اثرلهرى اوزى بونى آچيق كورسه توب تورمه كده در. بو آنالارنگ بالالارى آراسنده گى نسبت ده هيچ بولماغاندا بونك بوتونله ي تيسكه ريسى بولماسا كيره ك ايدى. بونده ن ده قطع نظر بو ايكي مکتبلىنى مقايسه گه كيريشمه سده ن اول او ايكي مکتبى تولى جهته ن مقايسه ايتوب كوريش كيره ك ايد. بو توغرى ده مجموعه مز نك سو گنى نومروسنده كيتربلگه ن مکتب وه معلمه رنگ حالى حقنده اكمل اكراموفنگ سويله ديكله رى بله ن خوجان اوغلى سلطان بيكنگ «بوكونگه قدر تور كستانده ييرلى خلق اوچون قناعتلارلق درجه گه قوييلغان ايكنچى باسقيج مکتبله ر يوق ، بو مکتبله ر «علمى» حاضرلق كورگن ياشلار يتوشديره آلايدرلار» ، حتى «حاضرلق كورگن معلمه ر هم يوق» دپگن سوزلهريني خاطرده تونيش كيره ك.

بوكونگى قيزيل كوزينسو فله رنگ بو سوزلاريفه جواباً قيزيل قوراپاتكين-زه لينسكى نك ديديكله رينگ خلاصه سى شونده ن عبارت :
«164 تاشكيت مکتبله رينگ قابليتسزلىگى كيمله رگه نسبتاً ؟ —
موسقوا مکتبله ريگه ! موسقواده ايتلگه ن تجربه تاشكيتنده گى تجربه-

دهن بوتونله‌ی باشقا بر یول بلهن بولغان. بونده‌ن باشقادا موسقوا-
ده‌گی آده‌ملهر تماميله باشقا کشيله‌ردر.»

«تاریخده، آق سویه‌ک-آریستوقرات دیگه‌ن عالی بر صنف کو-
روب او صنفگه باشقا انسانلار اوستنده حاکمیت اجرا وه اداره
ایتیش حقیقی پیره‌درگه‌ن عرق نظر به‌له‌ری یوق ایمه‌س. بوتون
سرمایه‌دار مملکت-دولتله‌ر پروله‌تاریاتنگ توبه‌ن درجه‌ده بر مخلوق
بولوب اداره ایشله‌ریگه قاریشونه حقی بولماغانلیغینی کورسه‌تمه کچی
بولادرلار.» «مه‌نه بو پیرده بزنگ تاشکینتده‌گی پروفیسورلاریمز-
دان بر قسمی ده شو قان فرقی نظر به‌سی بلهن چیقوب اوتوره‌درلر.»
«بز کوبده‌ن مادی توشونیش یول وه مه‌تودیکه کیروب
کیتگه‌نمز. بو نقطه نظرده‌ن حرئی، اقتصادی یاشایشی، عمومیتله
حیاتی قورولوشی بوتونله‌ی باشقا بر حالدا بولغان تاشکینت دائره‌سی
مکتبیله‌رینی موسقوا مکتبیله‌ری بلهن تیگله‌شدیریش توغریمی؟ او
پیرده (موسقواده) بالا تماميله باشقا بر محیط وه شرائط ایچنده
اوسه‌در.»

مه‌نه اداره ایتمه‌کده بولدوغی بر خلقنگ مضمونینی، ملی
به‌نلیگینی تحقیر دیمه‌ک بولغان بو حرکتگه قارشو قیزیل والی‌نگ
دیدیکله‌ری بو قدرگه. قوراپاتکین‌نگ اوز «قارا» کوزنیتسوفله-
ریگه قاراشی بلهن زه‌لینسکی‌نگ «قیزیل» کوزنیتسوفله‌ریگه
قاراشی آراسنده اساسی قانداغی فرق بار؟

بز هیچ بر فرق کورمه‌یمز. قوراپاتکین کوزنیتسوفنی بر نیچه
سوز بلهن تشبیه وه تصحیح ایتمه‌کله‌گه قانقبوب اونی اوز بوغوجی
زهرلی فکرله‌رینی خلقمزا اوستنده یوروته یلمه‌سی اوچون یه‌نه
خلق مکتبله‌ری مفتشی قیلوب قویا پیرگه‌ن ایدی... زه‌لینسکی‌ده
عینله قیزیل کوزنیتسوفله‌رینگ تمام مارتسجه توشونمه‌گه نلکله‌رینی
سویله‌مکله اکتفا ایته‌در. او محترم پروفیسورلار ایسه تورکستان!

پولى بلەن خەلقمىزنى ماسقارا قىلماقدا ۋە مەھىمىزنى بويۇك روس شۇۋىنىمىزى فەكرى بلەن بولغۇنماقدا دوام ايتەدەرلەر.

بوتون مەسلمان ۋە تورك عالمىنىڭ اىگ مەشھور دوشمانلاراندان آستراۋموف نىڭ شاگردلەرنەن سانالغان ، يوقارىدە خەلقمىز خەقنە- گى نەزەرلەرنى آچىق كوردىگىمىز ، كوزنىتسوف نىڭ بويۇك دە تور- كستان ساۋىت مەعارف جەھەتتە مەھم روللار اويناپ يورگەتتى دە اونومەسلىك كىرەك. «شورا پروفىسورلارى» نىڭ نەشرىياتىدە يور- تەمزدە عملەدە تەپتىق ايتلمە كەدە بولغان سىياسەت تىۋەرە گىدەن چىققان نەلقنى كورسەتەدەرگەن بىر نەرسەدە يوق. اونلەر ۋە كوزنىتسوف نىڭ نەزەرلەرى عىنلە روسلەرنىڭ بىزگە قارشو بولغان قاراشنى گەنە كور- سەنەدەر. كىچە گى چارلىق ، بويۇك نىڭ اىنقلابچى بولشويۇك روسىيە- سىنىڭ سىياسەتىدە عەمومىتەلە شو روسلەرنىڭ بىزگە قارشو بولغان ارئى قاراشىغە نىگىزلەنگەنەر. زەلىنىسكى لەر قانداق اىن «اىنقلابى رۇخدە» سوزلار سويۇلسەلەردە ھەر بىر روس حەكومەتنىڭ عملى سىياسەتى مەنە شۇندەى آلدماچى عالملارنىڭ «علمى» تەدقىقلەرگە گەنە اساسلانادەر. بويۇك تاشكىنت روس عالملارنىڭ تەدقىقات تەبجەلەرنى كەرەنىسكى نىڭ «دنى» جەمئەسى بوش يىرگە بويۇك سويۇنچلەر بلەن قارشو لامادى.

مەنە بولەر ، بىزگە ، قوتولۇش يولدان باشقا بىر يولنىڭ يوقلۇغى ، بوتون كوچىمىز ۋە بوتون واسطەلەر بلەن روس حەكومىتىگە قارشو كورەشمەك لىزومنى امر ايتەدەر. توغرى ، بويۇك زەلىنىسكى زوردر ا او چەقاسى ۋە قىزىل عەسكەرنىڭ قانلى سونگوسى بلەن خەلقمىز- نىڭ نەقسىنى بوغماقدا ، بوتون وپنەداشلارى بلەن اىستەدىگى ھەر بىر حەقارتى كىچىرمە كەدەدەر. فقط او بىلسىن كە حق اوندەن كويۇق قوتولۇق ۋە حەقنى قوتى يەنەدە قەھار قىدەر. ظلم ۋە حەقسىزلىقنىڭ خەلبەسى دائىما كەلە عەملى بولۇپ سويۇك سوز ۋە حەقنىڭ كەدەر.

اونگچون بزاده:

«ظلمک تویی وار، قلعه‌سی وار، گولله‌سی وارسه، حقیق‌ده
بو کولمهز قولی، دونمهز یوزی وارددر.»
مضمون‌دهن قوت آلوب خلقمز و حقمزله یولیمزده دوام
ایتمهز حق، وه ظفر بزنگدر.
بایسینقار.

بولشیویک‌لر «تاریخ» نی قاندای یا زادرلار؟

ناشکینده چقادرغان روسچه «اورتا آسیادا انقلاب» (1) بو-
عه‌سینگ برنچی، وه ایکچی نومروسیده آلیکسه‌یه‌نکوف اسملی
بریسینگ «قوقان مختاریتی» توغروسیده اوزونگنه بر مقاله‌سی
بایسینقان. بو مقاله‌ده، «قوقان مختاریتی» دوریده بولوب اونگنه
وقعه‌لر حقیقه‌گی معلوماتدان زیاده اویلهب تایلغان یالغانلارغه
آرتراق اهمیت بیریلگنه.

طرف‌دهن باسیلیشغه حاضر لانا، قدا بولغان رساله‌ده، بزنگ
ملی کوره‌شنگ بو دوری حقیقه اصل وقعه یازیلغانی که‌بی بو
سویت «تاریخچی» سینگ اویلهب چقارغان بوتون یالغانلاری‌دا،
مفصل صورت‌ده رد ایتله‌در. ایم‌دیلک یانفوز اونگ جوده هم قویال
بولوب کیتگن بر یالغانی تکذیب ایتوب کیتیشنی لازم تاپامن:
بولشیویک «تاریخچیسی» آلیکسه‌یه‌نکوفنگ قوقان حکومتی اعضا-
لاری قیلوب سانادینی سه‌کز کشینگ یشی اوزینگ اویلهب
تایقان اسمله‌ریدر. بو اویلهب تایلغان اسمله‌ر توبه‌نده کیله‌ردر:

(1) اورتا آسیا بیوروسینگ «ایستیارت» نشریاتی

پوتیلاخوف، میر آلائی (پولقاونیک) چانیشوف، زیگهل،
وادیاپهف، یوسف داویدوف.

بو، اسملری کبتریلگن کشیلرنگ هیچ بری حکومت
هیئتیگه کیرگن ایمهس ایدی. یالغوز زیگهل گنه شخصاً مه نم
طرفمدهن، حکومت تامانیدان چقاریلماقچی بولغان قیسقا مدتی
قرض توغروسیده بولغان خصوصی بر کیگهشگه بر بیلهرمه ن صفتیله
چاقریلغان ایدی. باشقالارینگ ایسه حکومت بله ن هیچ بر علاقەسی
بولماغان، حتی حکومت بناسیگه بر دفعه بولسون قدم باسماغانلار.

بو بیرده «میر آلائی» (پولقاونیک) چانیشوف «دیب آتالغان
شخص حقیده توبه نده گینی یازوب اوتیشنی لازم تاپامه ن: تاشکیتمده
مهدی چانیشوف اسملی زراعت مینیسترلگینگ بر مأموری یاشار
ایدی. سوگردهن او، قونانقه باروب چیقیدی. بو چانیشوف نگ
بولشویکلەرگه یاقینلغی حقیده حکومتنگ قولیدا معلومات بولغان
یدان، مه ن بو کشینی حکومت بناسیگه کیریتمه سلك توغروسیده
بویروق بیردم. او سوگردهن قوناندا تاشکیتمگه قایتوب کیتیشگه
مجبور بولغان ایدی...

قوقاتنگ ساویت روسی سسکرلری طرفیده ن تارومار ایشلیدیگی
کونله رده مهدی چانیشوف قوناندا کورونوب قالغان ایدی. سوگرده
دهن او ایرگهش بله ن کیلشیدی. بو چانیشوف یه کی مارغیلان
(حاضرگی فەرغانه شهری) ده آتوب اولدیریلگن ایدی.

چانیشوف اسملی میر آلائی (پولقاونیک) وه یا باشقا بر ضابط
بزده بولماغان.

بولشویکلەر «تورکستانده گی انقلاب حرکتی تاریخی» نی مه نه
بو اصولده یازادارلار.

تورکستانده یاشاماقدان بولغان، سابق قوقان مختاریت حکومتی

اعضای آلیکسیه نکوف مقاله سینی البته او قوغانلار، فقط اوله
یالغانچی بولشیویک «تاریخچی» سینگ اویله ب چقارغان یالغانلارینی
رد ایتیرلک بر حالدا ایمه سلهر. چوقای اوغلی مصطفی.

کتابیات ﴿ حزن الملل بخارا ﴾

بأمر «حضرت سید امیر عالم خان»
نشست طوطی ناطق بشا خسار بیان
چو کرد ترنم «حزن الملل» بدین منوال
که کشت او «خادم فدوی» رسوای جهان
بوئنگ، ترجمه سی:

سید امیر عالم خان نگ امری بله،
ناطق (اوسته سوبله وچی) طوطی بیان بو تاختیغه اوتوردی
شوندای بر «حزن الملل» نی سیرادی کی
او «خادم فدوی» (1) دنیا رسواسی بولدی.

بورونقی بخارا امیری تامانیدان ملتله او یوشمه سیگه (جمعیت
اقوام) بر میموراندمو بیرلگن؛ بر نسخه سینی تاپوب او قودق،
فقط «آق اویون» وه قارا جاهللیکدهن باشقا بر نهرسه کوره آلمادق.
بز «خادم فدوی» ملت نجیبه بخارای شریف» = «دنپاده
بولماغان بو ملتنگ فداکار خدمتچیسی» طرفیدهن وه یسه لگن
نهرسه لرنی بو بیرده قایتا لاماسدان یالغوز (بر وه ایکنچی یتده)
سیرایتیب یوباریلغان طوطی آغزیدهن بعضی بر سوزله رنی کور-
سایتیب اوتهمز.

1) «عالم خان» اون اوچ یاشار بولغانلاریدا دین علمینی تمام
قیلوب «سلطنت قانونی وه یورت اداره سی» اورگه نیش اوچون

(1) امیر کتابیده اوزینی خادم فدوی یعنی فداکار خدمتچی دیب آتاغان.

1893 نچى يىلده (2) پەتەربورغە بارغانلار. او قوشلارى كىرەك بولغان مەكتەپ يېتى يىللىك (بىر اورتە مەكتەپ) بولسە ھەم اوچ يىلگە توشۇۋېلىگەن ۋە بو ارادە ياز وقتلەرى آتالارى يانېگە كىلۇب تورغانلار (بىت 2, 3, 4).

(يوقارىدە غى نەرسەلەرنى قاچان ۋە قاندى اورگەنگەنلەر؟)
 (2) 1891 دە (2) «عظمتك روس دولتى» تامانيدان پەخارا دولتىگە وليعهد (امير اورونباسارى) يىلگىلەن قايتمانلار. (بىت 4). [«شەنە-شاھ افخەم» = «بويۇك پادشاھلار پادشاھى» عبدالاحدنگ اوز يورتىدە حكىمى ۋە روسلەر آلدېدا قىمتىگە آچىق بىر مەثال].
 (3) «جناب على» قاشقادر يا اوستىدە بىر كوپرۇك سالغانلار بونگە خلقى زحمتدەن قوتقارېش توسىنى يىروب مانئانماقچى بولادىلار (بىت 6-7)

يوز يىللەب بېچارە خلق سۇدەن كىچۇب اوتكەن، حالىگە ئەچىنگەن تايىلماغان، قانداى قىلۇب «عالم خان تۇرە» نىگ بونگە عقللەرى يىتۇب قالغان؟

[مەسلە جۇدە آيدىن، تۇرە جىنابلارى بو يىرگە كىلۇب يىللەرچە قالىشلارنى يىلگەچ، اوز ئىگەنچەلەرى اوچونگە كوپرۇك سالىش ايسگە كىلگەن!]

(4) مىلى حرەكتەن سوچۇب كىتگەن خوجايىنلارنىگ بو يىرۇ-غى (3) آستىدە قارا علما بلەن بىرگە لەشۇب ھەر يە كىلگە قارشۇ كورەش آچقان، اوز راحت ۋە منفەتى ھەمدە روسلەر اوچون ۋىطنداشلەرنى، اوز خلقىنى ئەيەمەسدەن فدا ايتكەن امىرنىگ «عالم خان» ايكەنلىگى دىناچە يىلگىلى بولغانى حالدە «حضرت امير» نىگ

(2) 1891 دە باروب 1893 دە قايتقان شۇنى يىلانغان .

(3) «پاش تورکستان» نىگ 2 نچى يىل 1 نچى سانىدا «يىگىلەمس ملتچىلىك» مەقالەسىگە باقىز .

«هەر علم تعلیمی اوچون تردد بلیغ ایتدم، مدرسه سالدم، اونکه هەر علم تعلیمی اوچون معلم تعیینلادم» (بیت 9—16) دیب گویا خلقفه خدمت اینگه نله زینی کورسه تشدهن هم اویالماغانلار.

5) «حضرت» (مه نم توران مملکتله ریده سلطنتم 10 ییلچه بولدی) (بیت 11) دیدرله. [3 میلیونگه خلقی بولغان بخارانی توران مملکتله ری آناشنگ قاندای جاهلیک بولغانینی اوقوچیلاریمز تعیین ایتسونلەر].

6) امیر مظفر زمانیدهن «عالم خان توره» دوریگه چه بوخارا وه روس دولته لهری آراسیده دوستلق (؟!) دوام اینگه ن؛ چونکی او وقتگی معاهده بوینچه روسلەر بوخارانگ راحتینی تأمین اوچون 12 میگ عسکرنی بوتون اسبابی بله ن بوخارا قاراماغیغه بیرگه ن ایگه نله ر (بیت 12—13): [بو 12 میگ روس عسکری بوخارانی آسراش اوچون ایمه س، چاغی یتگه نده رحمسز چه سیگه بوخارا- لیلارنی بوغازلاش همده خلق آراسیدا «غایت سیویلگه ن» امیر- لهرنی خلق اوستیده ساقلاماق اوچون روسلەر تامانیدان قویلغان ایدی. بیچاره بوخارا خلقینگ ایستهر ایسته مه س بو ایلانلارنی نه سره شگه مجبور ایتلگه نلیکیگه طبیعی عالم خان توره نگ عقلله ری یتمه سه کیره ک].

7) لهین وه تروتسکی تامانیدان ایلایاوا وه برویدو آتلی کشیلهر «عالم خان جناب» بله ن معاهده یاساغانلار. بو معاهده ده روسلەر بونده ن 100 میل اولگی بوخارا تویراغینی، 50 میگ میلیتیق، 500 توپ وه اوق سپهر (مه ترالیوز)، 50 اوچویچ وه 50 میلیون سوم آلتون بیریشنی وعده قیلوب بوله رنگ هممه سی اورینگه 11 دانه آیلماس اوقسز توپ یوبارغانلار (بیت 23—24). [حضرت امیر»

نگ فراستلەری حقیقتاً حیران قالورلیق درجەدە!!].
 (8) (بوخارا شمال تامانیدان قزیل قوم وە سیردەریا غرب تاما-
 نیدان خوقەند خانلیقلاری، جنوب تامانیدان آفغانستان وە شرق
 تامانیدان تورکەن بلدەلەری بلەن حدودلانادی) (بیت 82)
 دییگەن. [توران مملکتلەریدە 10 میل سلطنت سورگەن عالم خان
 وە منشیلەرینگ جغرافی ییگیلەرگە توغریسی قائل قالدق.]

«امیر جنابلەری» سوزلەرنی:

«ەرکە خواند دعا طمع دارم (1) زانکە من بندە گنہکارم» دیب
 پترگەنلەر. بونگە بزنگ جوابمز:

توکه اقرار جرم خود داری (2)

«زانکە یک بندە گنہکاری»

طمعت از دعا ریا کاریست

لایق سب، شتم کفرانی. — بولور.

عالم خان وە اونگ تیوهرە گیدە بولغانلارنگ قیمت درجە-
 لەرنی آچقیدان آچیق میدانگە قویغان یوقاریداغی کچکنە مثال-
 لەرنی کورساتوب اوتکەندنەن سوڭ، بو توغروودە اوز تاثراتیمزنی
 ھەم قیسقەچە یازوب اوتەمیز.

برکتناچە حالیدا باسیلوب چیقغان بو میموراندم بزنگ حقلی
 دعوامزنی تاغین بر مرتبە کوچلەتەدی. بوندەن ھەم آچیق کورەمزکی
 روسنگ قزیلی آقیدان وە آقی قزیلیدان الھام آغان، تورکستان

(1) ھەرکەم او قوسا دعا طمع قیلامەن چونکی مەن گناھلی بر قولەن .

(2) سەن اوز بنگ عیبگنی اقرار قیلەسەن « چونکی گناھلی بر قولسەن »
 سوکیلوب ، کابیشگە گنە لایقەسەن

مسئله سیده ایکسی برله شکه نله. مثالله ردهن بیلینه درکه عالم خان وه اطرافیده گیلهر کتابچه ننگ سوگیده گی جغرافی معلومات وه فرانسجه خریطه گه اوخشاغان نهرسه لرنی وجود گه چیقاریش قدرتیده ایبه سلهر وه بولاماسلاردا، او حالده بوکیم تامانیدان اویلانندی؟ البته روس مونارخیستلهری تامانیدان. قزیل ایمپریالیستلهر نورکستانی: اوزبیکستان، قازاغستان، تورکمنستان، قرغزستان وه سه... قیلوب پارچالاب، ههر بر قسمنی توغریدان توغری موسقواغه باغلاش سیاستیده اساس درسنی آق ایمپریالیستلهردهن آلفانلاریده، آقلاردا، یالغوز توسینیگنه اوزگه رتوب عملگه کیله درگن حکو- متلهری اوچون، تورکستان مسئله سیده الهامنی بوکونگی قزیل ایمپریالیستلهرنگ سیاستیده (1) آلفانلار یعنی اوز «صادق قول- لاری» بولغان بورونگی بوخارا امیریگه تورکستاننگ کاتتا بر پارچاسینی بیریب توغری موسقواغه باغلاش اوی بله ن آواره بولغان آق روسلهر بو حهره که نله ریگه گویا تورکستانلیلهر تامانیدان (بو- کونگی قزیل روس ایمپریالیزمینگ بیرلی قومیسارلار مسئله سیده یورگزگن اصولیده) بولوب کیلگن طلب توسینی پیریش اوچون قوغورچاق قیلوب عالم خاننی آلدغه سورگه نله. (2)

لاکین آق بیلسونلهر، بز آق وه قزیللهرنگ سیاست وه مقصد- لهرینی جوده هم په خشی بیلهمز. بو ایکی ره ثیمنی کوروب عملی روشده آچجیغ دهرسلهر آلتش بله ن فکر آ یوکسه لگن، اوز راحت وه کیلگومیزنی اوز استقلالیمزده کوروب بونگه اشانغان بز تور-

(1) رول غه زیته سیده اوقودیم امیر آغزبدان یازیلغان بیاننامه ده امیر اوزینی روس چارینگ صادق قولی دیب آتایدیر.

(2) قزیللهر حدیر علیغفه سه لله، چاپان کیگروب لوندون گه آلوب بارغانلاری که بی آقلاردا مقیم بایغفه آلتونلی چاپان کیگروب اسویجره گه آلوب کیلگه نله

كستانلېلەر، نهموده سى اونوب كيتگن فه ئوداللىق دوريدىن قالغان اميردهن، نه آق وه نهده قزىل روسدن بر نهرسه كوتهميمز. تور كستانى آيدىنلقا آلوب بارادرغان يالغوز بر يول بار، او هم «ملى استقلال».

تور كستان شاعرلار يندان

مجموعه مزنگ بو ساندا تور كستان شاعرلار ينگ ايگ مشهور - له ريندهن بولغان ماغجان جوماباى اوغلى نك «آيسداغى باور يما» دېگن شعربى باسامز. ماغجاننك «آيسداغى باور يما» نك آنا تولى توركله رى بولغانلغى هر كيمكه بيلگىلىدر.

تور كستان قازاق توركله رى:

«تارقولتوقدان اوق تيسه سويه ككه چاپار قارينداس»

ديدرلەر.

آنا توليداغى باورلار ينگ «تارقولتوقلار يندان اوق تيسه نى» بيلگن تور كستان تورك شاعرى «سويه ككه چاپقان قارينداس» بولوب تورك - چيلىك نقطه نظريدهن جوده مهم وه معنيدار بولغان بو شعربى يازغان ايدى. او زمان آنا تولى توركله رى «قاماغان قالك جاو» (دوشمان) غه قارشى، تارىخده امثالى كور يسه گن استقلال كوره شى قىلماقدا ايديلەر...

شاعر، اوزبورتى توركستاننك قزىل روس ايمپريالىستلهرى تاما نيدان قارا ئهى آباقتىغا (حبسخانه غه) يايىلغانى كوروب:

چارق اوروب اير ككه اومتلگن تورك جانى

چيمينهن آردىما بتىب حالى؟

اوت سونب جوره كده گى، قور يديما

قايناغان تامير داغى آناقانى؟

ده يدى.

بوق، انشاء الله، «بوره كده اوت سوئمه گهن»، وه «تاميرداغی آنا قانی قور یماغان!».

خلقه مزده تور کچیلک زور حینک تیریلیشی وه تیز کوسچه یشی بونگ جانلی شاهده لریدر.

شاعر «بز دگ آتقالایقا قول بوب تور و؟» دیدر.

بوق، میگ مرتبه بوق!

بز قول بولوب توره آلمایز، بز ملی آزادلمزغه ایگه بولامز. بزنگ موسقوا «عزایندان» قوتولوب ملی آزادلقمه تیزراق یتیشوویمز اوچون ایگ توغری وه امیدلی یول تور کچیلک در. مه نه ماغجاننگ «آلسداغی باوریم» دیگهن شعر ی بو تور کچیلک مفکوره سی اوچون ایگ قیمتلی وه فائده لی بر شمردر.

بو شعر تورکستان حکومت نشریاتی تامانیدان 1923 نجی ییلده تاشکینت ده باسیلفان «ماغجان جومابای اوله گده ری» نام کتابده کوچر یلدی. باشقارما.

آلسداغی باوریم

آلسدا آور عذاب چیکهن باورم.

قور ارغان بایچه چه کده ی کیبهن باورم.

قاماغان قالدگ جاودگ اور تاسیندا

کول قلیب کوزدگ جاسن توکهن باورم.

آلدگدی آور قاینی جابقان باورم.

عمر کچه جافا کورگهن جاتدان باورم.

توکسیگهن جووره گی تاس جاوز جاندار

تیرده ی تیرگ توناب جاتقان باورم.

آيرماي، ايمه سبه ايدى آلتن آلتاي

آنامز بزدي تاپقان؟ آساو تايدي

باورندا جورمه بيهك سالب اويئاق؟

جوزيمز ايمه سبه ايدى جارقن آيداي؟

آلالى آلتن ساقا آتساب بيك؟

ئيبيسىب بر توسه كده جاتساب بيك؟

آلتايدى آنامزدگ آق - وتينهن

برگه ايميب، برگه دامن تاتساب بيك؟

تورماب بيد، بزديك اوچون مولدر بولاق

سلكيراب، سلق - سلق تاودان قولاب؟

دايار بوب اوچقان قوسداي، سوققان قوين،

تلهسهك، بر - بر تولپار بيهنه يزاق؟

آلتايدى آلتن كوني ايركه لهتب،

كيلگه نده جولبارس بوب، جاڭدا ايرجيتيب،

آق تىگىز، قاراتىگىز آرجاغينا،

باورم، ميني تاستاب قالدگى كيتب!

مين قالدم جاس بالاپان، قانات قاقباي،

اوچام ديب اومتلسامده دامل تابباي،

جون سيلتهر، جول كورسه تهر جان بولمادى!

جاوز جاو قويسنبا ايندى ميني آتباي؟!

قورغاسن جاس جوره ككه اوغى باتدى.

گوناسز تازا قانم سوداي آقدى.

قانسيراب الم قورب ايسدهن تاندم، -

قارا گغى آباقتيغا بيرك جابدى...

کورمه یمن کیچه جور گهن قر سایدی دا ،
 کوندوز- کون تونده- کومس نورلی آیدی دا ،
 آردا قتاب ، چن جبه کده ی اورایفا اوراب
 ارسدیر گهن آلتن آنام آلتایدی دا .

آیرهای ، آیریلد قبا قالگ توبدان ؟
 چایلب قایتبا توغن جاوغان اوقدان
 تور کدگ جولبار سدا ی جوره گینه ن ،
 چنی مین قور قاق قول بوب جاودان بوققان ؟!

چارق اورب ایر ککه اومتلغان تورک جانی
 چنی مین آوردیما ، بتب خالی ؟
 اوت سونب جوره کده گی ، قوریدیما
 قاینغان تا هر داغی آتاقانی ؟!

باورم ! سین اوجا قدا ، مین بوجا قدا ،
 قایغیدان قان جوتامز ، بز دگ آتقا
 لایقبا قول بوب تورو ؟ کیل کیته لک
 آلتایفا ، آتا میراث آلتن تا ققا .

«15 ذی الحجہ 1340 هجری یبلی» (1) غرم شهریده بر مجاهد تاهانیدن
 قلمغه آلتغان شو توبه نده گی مرثیه نی ، ادبی قیمتیکه قاراماسدان ، تورکستان
 قور تولیشی یولیدا شهید توشکهن بیوک قهرمان انور پاشا گه آتالوب
 یازیلغانی او چونگنه باساز :

کیتدی دنیاده ن او کون اول غازی انور قایدادر
 یغلامای نایلای برادر صاحب قران حالن کوروب
 کوزیوموب آچفونچا قالدیم بو فلکنک دستیده
 اول مبارک جسمی قالدی بلجوانیدا سواوب

(1) 1922 نیچی یل آغوست باشیفا توغری کیلهر ،

روز شنبه ساعت اوندە بر خبر كىلدى، بىلىڭ
 دىدىلەر، كىلتزدىلەر جىسمى مېاركى بولوب
 باردق اول آن جملە عىسكرلەر بلەن فرىادلانىب
 جملە اسلام يىغلاشىب كىلدى اوكون صحرا تولوب
 دفن قىلدىلار مېاركى چەگن قىشلاغىدا
 اولتوروب جملە مجھاد فائخە سورە اوقوب
 كىتكە اولگون نىچە عىسكرلەر بلەن غرم شھرىگە
 نىچە بىكلەر كىلدىلەر صاحب قرانى ياد ايتوب
 مېم. نون. سەن يىغلاغىل ھەر بر زمان فرىاد ايتوب
 شايد الله مېغفرت قىلغاي گناھگ رحم ايتوب

تور كستان خبرلەرى

1.

بوكونكى ساويت سياستىنگ اساسى «قىشلاق خوجالىغىنى قوللە كىتىلاشدىرىش»، باشقاچا، ايتكەندە قىشلاق خوجالىغىنى اجتما- عىلاشدىرىشدر. ساويت تەبىرىچە «قوللە كىتىلاشدىرىش» كە «موشتو- مزور صىغىنى توگە تىش» آرقلى ايرىشيلور. مجھوعە مەزنگ كىلەجەك نومرولەرىدەن برىدە بو سياست حقىدە يازىلاجاق. ايمدىك تور- كستاندە «قوللە كىتىلاشدىرىش» توغروسىدە غايت قىسقا، معلوماتلار بىرىش بلەنگە كفايەلەنەمز.

تور كستاننگ اوزبىگستان قىسمىدە، 18 رايوندە يەلپى قوللە كىتە- لاشدىرىش تىمىن قىلنادر: 1- يەگى بوخارا، 2- سارى آسيا، 3- كانىمىخ، 4- شەھرىخان، 5- ئەسەكە، 6- مەرھەمەت، 7- جەلال قودوق، 8- چوست، 9- بورەيدە، 10- باغداد، 11- رىشتان، 12- قورە،

13- یه ٚئی یول، 14- بیسکینت، 15- مرزا چولی، 16- آق ده‌ریا،
17- په‌ست دارغام، 18- یه ٚئی قورغان.

بو میرده، آندیجان وه فەرغانه دایره (اوقروغ) له‌رینگه
یه‌لی قولله کتیفله‌شدیریش ساحه‌سیگه ٚه‌یله‌تریش تخمین قیلنایینی
یازوب اوتهمز. تورکستان غازیتا‌لارینگ (9. II. 30) خبر بیریشگه
کوره آندیجان دایره‌سیده گی 13 رایوندان 6 سی قولله کتیفلا-
شدیریلغان. اوچی‌ده گویا کیله‌سی بهارده قولله کتیفلا‌شدیریلجا،
قالغان تورتی ایسه نوبت کونه‌جه کله‌ر...

اوزیگستانده اقتصاداً ایگ آرتادا قالغان سورخان ده‌ریا
دایره‌سی ایسه قولله کتیفلا‌شدیریش ایشیده هم‌مه‌دهن آلدده کور-
نه‌در. بو ییل فیرال آیدا، سورخان ده‌ریاده 8317 آیم خوجا
لقنی ایچیکه آلمان 295 قولخوز قید ایتلگه‌ن. اوشه سورخان ده‌ریا
دایره‌سیده په‌ته‌کیسه‌ر، ده‌ناو وه ساری آسیا، رایونلاری شو بهارده
بو‌تولنه‌ین قولله کتیفلا‌شدیریلجانلار. فقط بو قولله کتیفلا‌شدیریش،
ساویت پروگرامیدا تخمینلانغانی که‌بی سیلقلق بله‌ن کیته آلمای
توره‌در. قولله کتیفلانغان خوجا‌قلارنگ باش وظیفه‌سی پاختا
ایکیشدر. بعضی یرله‌رده ایسه بو پلاتنگ بوزولغانیدان خبر بیر-
درله‌ر. مثلاً سورخان ده‌ریا دایره‌سینگ شیر آباد رایونیدا قولخوز-
لار پاختا اورینگه بوغدای ایگه‌نله‌ر؛ «محنت انقلابی» اسملی
قولخوز ایسه آرپا ایگه‌ن.

قولله کتیفلا‌شدیریش ایشینگ موفقیتینی تأمین ایتیش اوچون
ساویت حکومتی بر آز کوچلیراق خوجا‌قلارغه قارشو غایت قاتنغ
معامله قیلماقدادر.

مثلاً په‌ست دارغام رایونیدا، (سه‌مه‌رقه‌ند دایره‌سی) 16 فیرالده
بهاری یرله‌رده‌ن بارچا «بای وه موشتومزورلر» نی زه‌ره‌فشان

دائره‌سی چيگه‌ره‌سیگه، سولی یر اپگه‌سی بولغان بایلارنی ایسه خوتارچی (خانرچی؟) قیشلاغیغه کوچرگه‌نلر.

اهالینگ بو سیاستگه قارشولق کورسه‌تگه‌نلگی کورینوب توره‌در: خوجه‌ند دائره‌سی، کانبادام رایونی، بیکوات قیشلاغیدا یاقینداغنه «کوجاک» (قوجاق؟) قولخوزینگ رئیسلیگه سایللا. نغان رجب بای همراه بای اوغلی‌نی قیشلاق شوراسی کاتیپی منصور بازار اوغلی آتوب اولدیرگه‌ن...

تاشکینت دائره‌سی، پدسکینت رایونی، سویری قیشلاغیدا قولخوز توزیش توشریسیده نطق سویله‌گه‌ن حیدر اوغلی، قیشلا- قیلار تامانیدان اولدیریلگه‌ن.

تورکستانیک تورکه‌نستان قسیمده 8 رایونی قولله‌کتیفلا- شدیریش توشونیله‌در، بوله‌ر: 1- قیزیل آیاق، 2- که‌رکی، 3- فاراب، 4- سایات، 5- ده‌ناو، 6- قاهقا، 7- سه‌مه‌نیک، 8- سه‌ره‌خس.

روسچه «تورکه‌نسکایا ایسکره» غازیتاسینگ یازیشیغه‌کوره، بوتون تورکه‌نستانده، ایکيله‌درگه‌ن ساحه‌ده‌ن اوچده برینگ قولله‌کتیفلانیشی کیره‌ک. یه‌لی قولله‌کتیفلاشدیریش لازم تایلغان رایونلاردا مثلا، قیزیل آیاقدا 3840 خوجاتق، سایات رایونیدا خوجالیق‌لارنگ 90%، فارابدا 75%، سه‌ناوده 75%، که‌رکیده 70%، قاهقادا 50% وه سه‌مه‌نیک (مه‌رو دائره‌سی) رایونیدا 70% قولله‌کتیفلانیش کیره‌ک.

ایمدی بو قولله‌کتیفلاشدیریشنگ تورکه‌نستانده قای روشده ایشگه‌ آشیریلماقدا بولغانی تیکشیره‌یلک. تورکه‌ن قومونسته‌ری آراسیدا، موسقواده قابول قیلنغان «فرقه‌باش چیزینی» نگ تورکه‌ن شرائطیگه تطبیق ایتیله‌ آلماسلی مسئله‌سی کوتهریلگه‌ن.

بو «ملی آغماچلیق» غه قارشو تورکمنستان مرکزی فرقه قومیته سینگ کاتبی آرونشتام (چین تورکمن ایکه نلیگی کورنوب نورگه نی یوقمی؟) سورله گهن. بو «تورکمن» آرونشتام «موسقوا چیزینی» نی تورکمن شرائطیگه تالیق اوچون ایک ساده بر چاره تکلیف قیلادر، که بوده تورکمن آویلیغه یاردم اوچون لازم بولغان ایشچیلهرنی حاضر لاشنه بوتون کوچله رنی سفر برلک گه آیشدان عبارتدر. آرونشتام نگ بو تکلیفنی اورنیا. کیترمک اوچون تورکمنستان زراعت قومیسارلنی تورکمنستانه متخصص ایشچیلهر ییغیب کیتیش اوچون بر بلهرهمن (الته روس) نی روسیه گه یوبار-غان. بو بلهرهمن کیزوب یوروب یالغوز تاش حاوز رایونی اوچو-نگنه 25 کیشی کیترگهن. تورکمنستان زراعت قومیسارلنی بو «آرونشتام تورکمنلهری» نی کیتیش اوچون تورکمنستانلی تورکمن یوقسوللاری کیسه سیده ن 8 میگ سوم توله گهن!...

ایمدی تورکمنستاننی موسقوا «باش چیزینی» بوینچه قولله-کتیفلاشدیریش ایشی قاندا ی به جهریلگهن؟
محلله رده قولخوزلارنگ مالیه وه صناعت پلاتنی توزیش او-چون «تورکمنستان قولخوز مرکزی» آوللارغه 23 دانه آنکیتنه تارقاتغان. بو 23 آنکیتنه دن بعضیله ریده 720 سوالگه جاواب سورله در.

«پراودا ووستوکا» 11. II. 30. تاریخلی نومروسیده بو توغریده بر مقاله یازوب، «بعضی عالی معلوماتلی اورناقلار بو آنکیتنه لهرنی آگلی آلیملار، سوادسز دهقانلارنگ ایسه بو آنکیتنه لهرنی یازوب تولدیریشدن تاشقاری عمومی مجلسده قبول قیلیشلاری هم کیره ک» دیب، قید قیلادر.

تورکمنلهرنی قولخوزلار توزیشگه اورگه تیش اوچون تور-کمنستان زراعت قومیسارلنی طرفیده ن روسیه ده ن 25 متخصصی

چاقير يلوب قوييلغان وه تاش حاوزدا حقيقتاً 18 قولخوز توزيلگهن. سوگره دهن بعضى قولخوزلارغه بيريلگهن بيرلهدن %80 ينگ دهقانچىلىق اوچون پارامايديرغانلىقى معلوم بولغان... مه نه بو موسقواده ايشلنگهن «فرقه باش چيزيفينگ» توركمه نستان شرايطيگه تطبيقى!

2.

توركستاننك قازاغستان، قيرغيزستان وه تاجيگستان قسمله ريدى كى قولله كيتفلاشديرش ايشله رى توغرىسيده بو بيرده يازوب اوتورمه يمز. بو جمهوريتلهرنگ بارچاسيدا هم خودده توركمهن. ستانده كى كه بى «بويوك موفقيتلهر» كه مالك يه لپى قولله كيتفلاشديريلماقدا بولغان رايونلار بار. چونكه بو جمهوريتلهرنگ بارچا سيدا «موسقوا فرقه سينگ باش چيزيفى تماميله توركستان شرايطيگه تطبيقى ايتيله بلهدر» ديب آغزىنى كوپرتره درگهن «آرونشام» لار بازدر. بزم توركستانده قيشلاق خوجالغىنى قولله كيتفلاشديرشدان باش مقصد غه لله ايكي نلهرىنى سيقوب چيقاروب پاختا ايكىنى ساحه سىنى كيگه تيريشدر. توركستان پاختا ايگكه نى اوچون ساويت حكومتى توركستانگه لازم بارچا ماللارنى و قلى وه توغرى باها بلهن روسيه دهن كيتريشنى وعده قىلادر.

كوره يليك ساويت حكومتى بو وعده سىنى قالايجا اورنفا كيتريب توره در:

غينواردى — 281 واغون زراعت ماشينالارى، 370 واغون مانوفاكتورا (توقوما ماللار)، 880 واغون غه لله؛ 335 واغون صنقى گوگلهر؛ 600 واغون آغاچ — توركستانگه كيلتريله آلمان!

توركستانلبلهر، دهقانلاريمزنگ موسقواغه پاختالارنى ايسته مه سدهن بيريشلهرينگ وه پاختا اورننگه بوغداى ايگيشلهرينگ معناسىنى ايمدى يه خشى آگلا ساگز كيره ك.

پاختا وه قیشلاق خوجالیغینی قولله کیتفلاشدیریش سیاستینگ یورتیز اوچون قانداق ضررلی ایکه نلیگنی تورکستانلیله رنگ آگلاشلاری کیرک.

3.

اوزبیکستان وه تاجیکستان آراسیدا توپراق مسئله سیده جانجال چیققان (۱۹).

تاجیکستان نگ طلبی بوینچه خوجه ند دائره سی اوزبیکستانده ن هجره تیلیب تاجیکستانگه قوشیلغان ایدی. بونده ن کین تاجیکستان سه مرقه ند، بوخارا وه سورخان ده ریا او قروغلازینی دا اوز ایچیکه قوشیشنی طلب ایدی.

اوزبیک وه تاجیکلار اورنه سیده گی «توپراق مسئله سی» نی پیش اوچون موسقواده، مشهور چه کیست په تهرس رئیسگی آسیدا بر قومیسون توزیلگن. بو قومیسون 12 فیرالده اوز قارارینی چیقاردی. بو قارارغه کوره سورخان ده ریا تاجیکستانگه بیرلوب سه مرقه ند وه بوخارا اوزبیکستانده قالدیریلور. تورکستانلیله آراسیدا جانجال قانچا کوب بولسا موسقوا اوچون شونچه په خشی.

4.

تورکستاننگ قازاغستان قسمیده، کوبده ن بری، کوچمه وه یاریم کوچمه اهالینی اوتراقلاشدیریش توغریسیده سویله نه در. آرا سیرادا اوتراقلاشدیریش ایشگه هم آشیریلغان. تورکستان-نگ قازاغستان قسمیده گی په خشی بیرلرنگ بویوک قسمی چار وه ساویتلار دوریده. روس مهاجرلری اوچون زورلاب آلفان. شونگ اوچون قازاقلارنی اوتراقلاشدیریش مسئله سینگ چیقیشی

بلەن، قازاق قومونىستلەرىدەن كۈبلەرى، روس مهاجرىنى تۇقتا-
تىشىنى تىلەپ ايتىدىلەر. ساويت حكومتى بونىگ بلەن حسابلاشمادى وە
روسلەرنىگ يۇرتىمىزگە كۈچىشى شو كۈنگەچە دوام ايتىمە كەدەر.
ايمىدى قازاقلارنىگ اوتراقلاشيشى بلەن روسلەرنىگ كۈچىپ كىلىشى،
ايكىسى، بىرلىككە كىتمە كەدەر. بو مسئله نىگ بىر جەتتى.

مسئله نىگ ايكىنچى جەتتى ايسە اوتراقلاشماق ايستە گەن قازاق-
لارنىگ بارچاسىنىگ قوللە كىتىنلاشدىرىلىشلايدىر.

قازاقستان مركزى اجرائىه قومىتەسىنىگ سوگىنى سەسپەسىدە
مركزى اجرا قومىتەسى رەئىسى اير نظر اوغلى، قازاقلارنىگ اوتراق-
قلاشدىرىلىشى توغرىسىدە تۈبەندە گى مەلۇماتى بىردى: 1932-33
يىللەزىدە 808 مىگ قازاق خوجالىغى اوتراقلاشدىرىلماقچى وە
بولەردەن 567 مىگى قوللە كىتىنلاشدىرىلماقچىدۇر.

1930 نچى يىل اىچىدە 141 مىگ قازاق خوجالىغى قوللە كىتىنلا-
شدىرىلور. اير نظر اوغلى، روس مهاجرلەرى طرفىدەن قازاقلارغە
بىرىلەدەرگەن ياردەمگە بويۇك امىدلەر قويادۇر. اير نظر اوغلى، يە گى
اوتراقلاشادىرغان نازاقلارغە يولباشچىلىق قىلىش وە ياردەم ايتىش
اۈچۈن «روسلەردەن شەقلەر اۈيۈشمەسى» تۈزىشىنى تەكلىف ايتەدۇر.
بونىگ، چاروادار قازاققا بۇرىنى چوبانلىققە آل، دىيىشەن
نىمە فرقى بار!...

روسلەرنىگ تۈركىستانلىلەرگە قانداق ياردەم قىلىشلارىنى تۈبە-
ندە گى مەلۇمە كۈرەمز.

تۈركىستان-سىبىريا تىمر يولى قازاق پىرولە تارلەرىنى حاضىرلاي-
دۇرغان بىر ايشخانە وظيفەسىنى اۈتە يەچە كەدى. بو يۈلدە ايشلەر آزا-
يشى بلەن ايشچىلەرنى بوشاتا باشلايدۇلار. بىرنچى نوبتدە قازاق
مەتخىصلەرىنى بوشاندۇلار. مەتخىص قازاق ايشچىلەرى روس ايشچى-
لەرنىگ يۈزدەن بىشىنى گەن تەشكىل ايتەر ايدىلەر.

تورکستان سبیریا تیسیر یولیده، قازانلار بوتون ایشچیلهرنگ 20% نی گنه تشکیل ایتهدرلهر... «ساویتسکایا، استپ» غازیتاسی 13 نجه، غینوار نومروسیده «قازاق بیر قازوچی ایشچیلهریگه خدمت، حقی توغری تولمه گه نلگی سبیده، تیسیر یولنگ ایلی قسیده ایشله وچی ایکی یوز قازاق ایشچیسی ایشلهرین تاشلاب کیتگه نلهر...» دیب یازادر.

بو غازیتانگ اوزی «فرقه اوپوشمه لهری وه کسبه اتفاقلاری، روسی مهندسله ریگه، قازافلارنی تیسیر یول ایشلهریدن چیقاروب تاشلاشغا یاردام ایتدیلهر» دیب شاهد بولادر. تورکستانلیله رده، ممکن قدر کوبره ک بیرنی تارتوب آلیشغا جانیدان مهراقلانغان روس موثریقلا رینگ قازاقلارغه قای اصولده «یاردام» ایتدیله رینی آکلش، قیین نهرسه ایمه س.

5

تورکستانده یه کی تیسیر یول چتریقلا ری.

تورکستان غه زیته لهریده یازیلیشگه کوره توبانده گی تیسیر یول چیزیقلا رینی توش کوزده توتیله در:

دوشه نیه—قورغان توبه (تهرمه ز—دوشه نیه چیزیقی ایندی بشر-یلگه ن). چارجوی—یه گی اورگه نیچ (1)؛ اوش—قارا سو؛ آند-یجان—چین آباد؛ باغیش—کوک یا گناتی؛ سیردریا—پاختا آرال. بو چیزیقلا رینگ بتونیسین اوزونلنی برلکده 761 کیلومه تر بولوز. چارجوی—یه گی اورگه نیچ چیزیقیده تورق ایشلهری حاضر-دان باشلانغان. 1930 نچی ییل اچیده چارجوی بله ن دارغان آنا (آمودریا بوییده) آراسیده گی 200 کیلومه تر لک قسیده، تیسیر یول قاتناشی باشلانشی تخمین قیلنادر. بتون چیزیق نگ 1931 نچی ییل

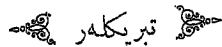
(1) بو تورکستانی روسیه گه ریا زان - اورال تیسیر یولی تامانیدان باغلایدرغان بیوک «چارجوی - آلیکساندروف غای» تیسیر یولیک بر قسیمدر.

اچيده اشله نوب ييتشى كيرهك. تاشكينت—چمكينت وه تاشكينت—
كاواله وسكاي، آراسيده توزيليشى تخمين ايتلگن تيمر يوللر بر
ييلگه كيجديريلگه نلر. تور كستاننگ قازاغستان قسيمده توزيليشى
كوزده توتيلگن چيزيقلار: دوسور—ئەمبا (قازاقلار «جەم»
ديب آنايدرلار) چيزيغى. بو چيزيق «ئەمبا» نەفت اوچاقلاريني
تاشكينت تيمر يولى بلەن باغلايدر. آقمولا—قاراغاندى (آقمولا-
دەن جنوبگه). 1931 نچى ييلگه بو چيزيق قاراغانديدان قارقارا-
لى غە قدر ييتقوزيليشى كيرهك. قارقارالى دە تاش كومر وه باقر
مەدئەرى بار. بوندىن باشقا، تور كستان—سپير تيمر يولى بويىدە گى
سەر كيوپول (قازاقچا آياكوز) شەرىدەن قارقارالىغا قدر سالىنا-
درغان تيمر يول پرويە كتى هەم بار.

تور كستان مهاجرلەرى.

تيفليسدە چقادرغان روسچە «زاريا، ووستوكا» غازيتاسينگ
14 فيرال نومروسيدە: «فەرغانە دەن ييش يوز اوپلى يوقسول
اوزييك خوجالينغى آذاربايجان غە كوچريلمە كچى بولدى. بو ييش
يوز اوزييك عائەلە سيني آذاربايجان ننگ پاختا ايگە درگەن ييرلەريگە
اورتمە كچيلەر» ديگەن قيسقاچا بر خبر باسيلغان.

باشقارما: مەنە قيزيل روس حكومتينگ «ملى سياستى»: تور-
كستانگە روسلەرنى كيتريب، تور كستانلئيلەرنى اوز يورتيدەن
چقاريب تاشلاماقدادر.

«ياش تور كستان» ە سلام

قلبەرى حریت وه استقلال عشقيلە مشبوع عزيز «ياش تور-
كستان» ى چيقاران قارداشلاريمە!
بوكون اسيرى فقط يارينگى حر وه مستقل اولكە مزنيگە، ترچان

افكارى اولاراق بويوك فداكارلقلەرله نشرينه باشلاديغىز «ياش توركستان» مجموعهسىنى قلمىگ اڭ دهرين نقطه لهريندن قوباراق فوران ايدن سوووينچ موجه لهريله تبريك ايدرم. آنا وطندن آيرى دوشهن بز توران اولادلهرينه استقلال فكرى آشيلاماغه چاليشيور. سگز بو مقدس غايه اوغرندنه سوڭ نهمزه قادار سزلهرله برابر چالشمایی بره ر بورچ بيليورز. بو اعتبارله وظيفه سنى قادرا نه ياپماغه چالیشان «ياش توركستان» مجموعه سينگ ياقين بر زمانده آنا وطنده انتشار ايدمجه گندن أمين ايگهن شو آوازی بو كسه لتيورم:

ياشاسين استقلال فكرى!

ياشاسين عىنى غايه اوغرندنه برله شه نله ر!

استانبول. باشقورت. اوز قاينا ق.

سيوگىلى «ياش توركستان» مرگه

آنچه وقتده ن بويانغا سيوگىلى اولكه مزنگ قوتولوشىنى ايستب، مستملكه چى روسلر بله ن كوره شيب يورگن چاغلار مزده، استقلال اوچون تيره گن يوره كله مزنگ بر عكس صداسى بولوب يوزه گه چيققان «ياش توركستان» مجموعه سينگ برتچى نسخه سىنى كوريش بيله ن جوده سيويندك. كوگلمز كوته ريلدى. توركستان-نگ استقلال يولنى كورسه تيب تورگن «يه گى توركستان» نىگ يانيدا «ياش توركستان» يه گى بر يولدوز بولوب توغىلدى.

مقدس غايه مزنگ اوغريده فداكارانه چاليشماقغه وه ايشله مه كغه باشلاغان «ياش توركستان» مجموعه سينگ بوتون تحرير هيتىنى وه اونگ تيوره گيده چاليشقان وه ايشله گن بوتون توغانلار مزنى چين كوگلىمزدن تبريك ايتوب قوللارنى سيقامز. «ياش توركستان» نىگ بويوك غايه مز توغريسیده قووشديرغان مقدس وظيفه سىنى موفقيت بيله ن به جهرىب ياقين زمانده اوز يورتمزده يه نه

ياشلەرنىڭ معنوى يولباشچىسى بولوب دوام ايتىشنى چىن كوڭلەن تىلەيمز.

ياشاسىن تور كستان نىڭ آزادلىغى ۋە بو اوغورده چاليشقان ۋە ايشلەشگەن توغانلاريمز!

استانبول، ۱۰ كانون ئانى ۱۹۳۰ . عبد الله توكل . تويغون .

باشقارمادان

«ياش تور كستان» باشقارماسىغە ھەر تاماندان، يورتداشلارمزدان ۋە سىياسى دوستلەرمزدەن، تىرىك مەكتۇبلەرى كىلدى. بارچا لاريفنە اداره صىمىمى تشكرلەر يوبارادر.

قوتلاش

رمضان بايرامى مناسبتىلە بارچا ملتداشلارمىزنى يورە كدەن قوتلايمز. تاڭرى كىلەچەك بايراملارنى مستقل تور كستاندە مىلى بايراغىمىز كۈلەگە سىندە سۈيىنچلەر بلەن قارشو آلىشنى نصىب ايتكەى.

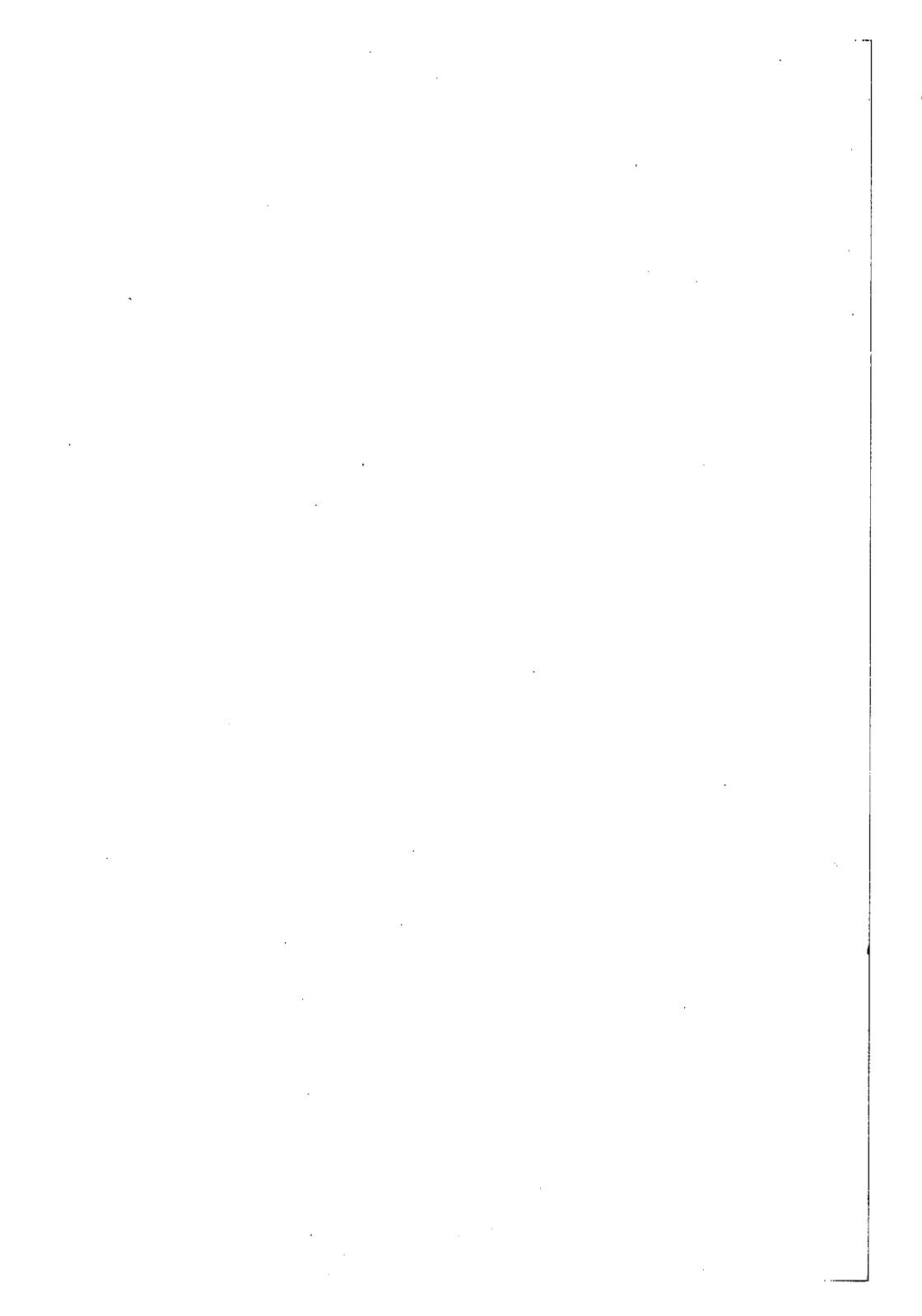
«ياش تور كستان».

توزە تىش

مجموعەمىزنىڭ اوتكەن سانىدا، 27 نچى يىت، يوقايرىدان 13 نچى قاتاردا 1,5% دىب يازىلاچاق يىردە ياڭلىش اولاراق 15% يازىلغان.

مجموعەمىزنىڭ اوتكەن غنوار نىسخە سىندە سان 2 يىرىگە 1 يازىلوب قالغان.

تحریر هیئتی قاراماغندە چقار

Yach Turkistan

(Le jeune Turkestan) No. 3-4

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: Moustapha Tchokai-Oghly

باشقارمادان :

يولزگه توغرى كىلگەن بوتون يازولار اوچون
مجموعه مزنگ بيتلەرى آچىقدىر .
باسىلمىغان يازولار قايتارىلماس .

آبونه شرطلەرى :

يىللىكى — 2 دولار
آلتى آيلغى — 1,2 دولار
اوچ آيلغى — 60 سەنت
آيرىم نىسخە — 20 سەنت

مجموعه مزغه تىوشلى ھەر تورلى يوللانمىلار اوچون آدرەس :

Moustapha Tchokai-Oghly

48 bis rue Parmentier

Nogent s. Marne (Seine)

France

ئەۋلاد كۆرۈپىسى

www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىمىلار ئامبىرى